

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Meinaro Butkevičiaus,
V kurso, Taikomosios jurisprudencijos
studijų šakos studento

**Magistro darbas
Religijos laisvė Lietuvoje: turinys, ribos, kaitos tendencijos**

Vadovė: doc. dr. Giedrė Lastauskienė
Recenzentė: asist. dr. Dovilė Valančienė

Anotacija

Šiame darbe siekiama atskleisti religijos laisvės turinį bei su jos įgyvendinimu susijusią problematiką Lietuvoje. Nagrinėjant šią temą yra analizuojamas religijos laisvės teisinis suvokimas jurisprudencijoje ir doktrinoje. Magistro darbe analizuojami konkretūs praktiniai pavyzdžiai, susiję su religijos laisvės užtikrinimu, šios laisvės apsauga bei valstybės institucijų ir pareigūnų vykdoma veikla religijos laisvės įgyvendinimo kontekste Lietuvoje. Siekiant geriau atskleisti religijos laisvės turinį yra analizuojami Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai ginčiuose, kylančiuose dėl religijos laisvės užtikrinimo bei šios laisvės ribų nustatymo.

Pagrindiniai žodžiai: Religijos laisvė, religinės organizacijos, religijos laisvės turinys, ribos, saviraiškos laisvė, teisinis reguliavimas.

The aim of this work is to reveal religious freedom substance and issues related to its implementation in Lithuania. This topic analyses the legal perception of religious freedom in jurisprudence and doctrine. The master's work provides, and analyses concrete practical examples related to legal regulation of religious freedom in Lithuania and activities carried out by state institutions and officials in the context of religious freedom implementation. In order to better understand religious freedom substance, there will be analysed various judgments of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania and the European Court of Human Rights in legal disputes related with substance of religious freedom disclosure.

Keywords: religious freedom, religious organizations, religious freedom substance, boundaries, freedom of expression, legal regulation.

TURINYS

Ižanga.....	2
1. Religijos laisvės turinys.....	6
1.1. Religijos laisvės sąvoka	6
1.2. Valstybės ir religijos santykis Lietuvoje.	11
1.3. Religinės organizacijos Lietuvoje ir jų teisių turinys	15
2. Religijos laisvės ribos Lietuvoje	25
2.1. Valstybės vaidmuo teisiniams subjektams įgyvendinant religijos laisvę Lietuvoje	25
2.2. Religijos laisvės ribų nustatymas saviraiškos laisvės įgyvendinimo kontekste	27
3. Religijos laisvės kaitos tendencijos. Ar egzistuoja teisinio reguliavimo kaitos poreikis dėl religinių organizacijų specialaus statuso nustatymo Lietuvoje?	40
Išvados	49
Šaltinių sąrašas	51
Santrauka	56
Summary.....	57

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas

Religijos laisvė, jos ribos ir šios laisvės santykis su teise visada buvo svarbus ir daug diskusijų keliantis klausimas. M. Römeris laikėsi pozicijos, kad „bažnyčia kartu su visais kitais socialiniais junginiais yra įtraukta į valstybės teisės drausmę; o tos teisės nuostatai, tarp kito ko, tvarkantieji ir bažnyčios „statutis“ rėmus, dalyvavimui bažnyčioje suteikia kaip tik subjektyvinį paties žmogaus tikybinio apsisprendimo pažymį“ (Römeris, 1995, p.17-18). Be kita ko, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) savo jurisprudencijoje yra pažymėjęs, kad minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė yra viena iš pamatinių žmogaus laisvių, kuri užtikrina galimybę įvairių pažiūrų žmonėms gyventi atviroje, teisingoje ir darnioje pilietinėje visuomenėje (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. ir 2017 m. liepos 4 d. nutarimai). Religijos laisvės kaip vienos iš pamatinių žmogaus laisvių pripažinimas visuomenės mastu atsispindi 2012 m. vasario mėnesį atliktuose rinkos tyrimų bendrovės „Spinter tyrimai“ apklausos rezultatuose, kurie parodė, kad, Lietuvos piliečių nuomone, viena iš labiausiai vertinamų konstitucinių nuostatų yra minties, tikėjimo ir sąžinės laisvės nevaržymas, pirmąsias pozicijas užleidžiant tik privačios nuosavybės ir privataus gyvenimo neliečiamumo nuostatoms (Lankauskas, 2013, p. 25). Religijos laisvės turinio ir ribų nustatymas atsiskleidžiamas teismų praktikoje. Šį teiginį galima pagrįsti remiantis Tomo Blinstrubio pozicija, kuris nurodo, kad religijos laisvės Konstitucijoje yra tiek, kiek jos apsaugos sfera bei turinys yra išaiškintas Konstitucinio Teismo (Blinstrubis, 2012, p. 28). Atkreiptinas dėmesys, jog bylų dėl religijos laisvės suvaržymų sudėtingumas atsispindi ne jų apimtyje, bet analizuojamų asmens laisvės ribų kontekste, dėl kurių visuomenės diskusijos yra prieštaringos, teismai nagrinėjant ginčus neranda vienodai suprantamos tam tikro autoriteto sukurtos normos pritaikymo, o teisininkų pozicijos normos supratimo klausimais neretai išsiskiria. Dėl šių priežasčių tokie teisiniai ginčai yra priskiriami sunkių bylų kategorijai (Lastauskienė, 2017, p. 77). Pastebėtina, kad ginčiuose dėl religijos laisvės pažeidimų gali egzistuoti tam tikra sankirta su saviraiškos laisve, o ypač Lietuvoje šių abiejų laisvių turinio ribų atskyrimas nacionaliniams teismams ilgą laiką kėlė daug teisinių klausimų. Europos Komisijos internetiniame tinklapyje nurodoma, jog nors Lietuvoje nėra valstybinės religijos, tačiau 2011 m. visuotinio gyventojų surašymo duomenimis, Romos Katalikų tikėjimą išpažino apie 77 proc. tikinčiųjų šalies gyventojų (Gyventojai: demografinė padėtis, kalbos ir..., 2023, p. 5). Lietuvoje yra nustatytas išskirtinis religinių organizacijų specialaus juridinio asmens statuso suteikimo teisinis

reguliavimas. Pažymėtina, kad nėra žinoma kita valstybė, kurioje egzistuotų toks trejopas religinių organizacijų statusas kaip Lietuvoje, įtvirtintas konstituciniu lygmeniu (Blinstrubis, 2012, p. 56). Be kita ko, šis trejopas religinių organizacijų statusas yra siejamas su tam tikrų įstatymuose numatytų teisinių privilegijų suteikimu (EŽTT nustatė Konvencijos pažeidimą..., 2021). Todėl darytina išvada, kad religijos laisvė yra viena iš svarbiausių ir žmonių labiausiai vertinamų pamatinių demokratinių laisvių Lietuvoje. Šios laisvės turinys dažnai atskleidžiamas ne įstatymuose, o teismų ypač Konstitucinio Teismo sprendimuose. Teisiniai ginčai, kylantys dėl religijos laisvės užtikrinimo ir šios laisvės ribų nustatymo, yra laikomi itin sudėtingais, dėl išsiskiriančių visuomenės ir teisininkų pozicijų. Pažymėtina, kad Lietuvoje nustatytas trejopas religinių organizacijų skirstymas yra išskirtinis bei keliantis tam tikrų teisinių problemų. Be kita ko, ginčiuose dėl religijos laisvės pažeidimų gali egzistuoti tam tikra sankirta su saviraiškos laisve, o šių laisvių atskyrimas neretai apsunkina „darbą teismams“.

Darbo tikslas

Šiuo darbu siekiama atskleisti religijos laisvės Lietuvoje turinį, ribas bei su tuo susijusias teisinio reguliavimo problemas teismų praktikoje bei teisės doktrinoje.

Darbo uždaviniai

1. Atskleisti religijos laisvės turinį Lietuvoje.
2. Pasitelkiant didelio visuomenės susidomėjimo sulaukusių bylų Lietuvoje sprendimus atskleisti religijos laisvės turinio ribas saviraiškos laisvės įgyvendinimo kontekste.
3. Išanalizuoti Lietuvoje įtvirtinto religinių organizacijų specialaus statuso įgijimo procesą ir atlikti kritinę šio proceso teisinio reguliavimo analizę.

Darbo objektas

Magistriniame darbe tiriamas religijos laisvės teisinis reguliavimas, nacionalinių teismų ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, nacionalinės teisės doktrina susijusi su religijos laisvės turiniu ir ribomis.

Tyrimo metodai

Tyrimo naudojami tokie pagrindiniai metodai: **aprašomasis, dokumentų analizės, lingvistinis, lyginamasis, sisteminis**. Tyrimo aprašomi aktualūs Lietuvos nacionalinių teismų sprendimai, nutartys, nutarimai, Europos Sąjungos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bei nacionaliniai ir tarptautiniai įstatymai, atskleidžiantys religijos laisvės teisine problematika. Pasitelkiant dokumentų analizės metodą, buvo renkama rašytiniame tekste užfiksuota informacija, susijusi su religijos laisvės turinio atskleidimu. Darbe yra aiškinamos sudėtingų religinių sąvokų reikšmės. Magistriniame darbe tarpusavyje

lyginami įvairūs nacionalinių teismų sprendimai, nutartys, nutarimai bei Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai, atskleidžiantys religijos laisvės turinį bei su tuo susijusį teisinį reguliavimą. Tyrime sistemiškai žvelgiama į Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintos religijos laisvės vietą, ordinarinės teisės kontekste.

Darbo originalumas

Išanalizavus mokslinę literatūrą galima pastebėti, jog Lietuvos teisėje religijos laisvės turinys ir su jos teisiniu reguliavimu kylančios problemos yra atskleidžiamos teisės doktrinoje bei teismų praktikoje. Pastebėtina, kad EŽTT praktika religijos laisvės tema aprėpia didesnę praktikos laikotarpį, kiekį bei kontekstą nei Konstitucinio Teismo jurisprudencija. EŽTT jurisprudencijoje bylų religijos laisvės tema vien tik nuo 1988 m. rugsėjo 8 d.¹ iki 2013 m. spalio 31 d.² buvo išnagrinėta daugiau negu trys dešimtys (Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos..., 2013, p. 25). Nors Konstitucinio Teismo išnagrinėtų sprendimų dėl teisinio religijos laisvės reguliavimo egzistuoja ženkliai mažiau³, tačiau šių sprendimų reikšmė, siekiant atskleisti religijos laisvės turinį Lietuvoje, užima itin svarbią poziciją. Todėl didžiausias dėmesys tyrime buvo skiriamas Konstitucinio Teismo bei Europos Sąjungos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos analizei religijos laisvės temos kontekste. Galima pažymėti, kad religijos laisvės tema atskirais aspektais yra nagrinėję Tomas Blinstrubis, Giedrė Lastauskienė, Mindaugas Lankauskas, Vygantas Malinauskas, Gediminas Mesonis, Egidijus Šileikis, Dalia Vitkauskaitė – Meurice bei kiti Lietuvos teisės mokslininkai. Pastebėtina, kad 2012 m. Tomas Blinstrubis daktaro disertacijoje pavadinimu „Valstybės ir bažnyčios konstitucinių santykių probleminiai aspektai“, detaliam išanalizavo religijos ir teisės santykių problematiką. Be kita ko, 2020 m. Jogilė Bražinskaitė, Vilniaus universiteto studentė, parengė magistro baigiamąjį darbą, kurio dalyje „Religijos apraiškos saviraiškos laisvėje“ aptarė religinių simbolių reklamoje panaudojimo galimybes, šių simbolių naudojimo reklamoje ribas bei reklamos galimybes apeigų metu. Atkreipiamas dėmesys, kad nagrinėjama tema nėra parengto nei vieno magistrinio baigiamojo darbo. Be to, šio darbo originalumą patvirtina ir tai, jog jame siekiama sistemiškai pažiūrėti į praktinę religijos laisvės turinio reikšmę, subjektų įgyvendinančių religijos laisvę teisių turinį, religijos

---

¹ Šiuo atveju kalbama apie pirmąjį Europos Žmogaus Teisių Teisme nagrinėtą ginčą religijos laisvės tema: Europos Žmogaus Teisių Teismo 1988 m. rugsėjo 8 d. nutarimas *Karlsson v. Sweden*.

² Turima omenyje, kad tuo metu buvo paskelbta atnaujinta Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos religijos laisvės tema apžvalga (Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos..., 2013).

³ Nagrinėjamos temos kontekste svarbūs septyni Konstitucinio Teismo išaiškinimai: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas byloje; 1995 m. sausio 24 d. išvada byloje; 2000 m. birželio 13 d. nutarimas byloje; 2000 m. birželio 30 d. nutarimas byloje; 2007 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje; 2017 m. liepos 4 d. nutarimas byloje; 2021 m. rugsėjo 7 d. nutarimas byloje.

laisvės ribojimo pagrindus. Taip pat analizuojamos Lietuvos ordinarinėje teisėje kylančios problemos dėl religijos laisvės turinio aiškinimo bei kylantys teisiniai iššūkiai dėl šios laisvės ir saviraiškos laisvės turinio atribojimo. Be kita ko, atskleidžiama nacionalinėje teisėje įtvirtinto religinių organizacijų specialaus juridinio asmens statuso įgijimo teisinio reguliavimo problematika.

Svarbiausi šaltiniai

Svarbiausiais atlikto tyrimo šaltiniais laikytini šie: Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimai, Lietuvos Respublikos nacionalinių teismų sprendimai ir nutartys, Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai, Tomo Blinstrubio daktaro disertacija ir kiti doktrininiai darbai, kuriuose atskleidžiamas religijos laisvės turinys.

1. RELIGIJOS LAISVĖS TURINYS

1.1. Religijos laisvės sąvoka

Siekiant atskleisti tiriamą temą, svarbu aptarti svarbiausių sąvokų, tokių kaip tikėjimas, religija ir pasaulėžiūra, vartojimą. Pažymėtina, kad vienuose šaltiniuose religijos laisvė yra įvardijama kaip tikėjimo laisvė, o kituose kaip religijos laisvė. Taip yra dėl to, kad religijos laisvės sąvoka Lietuvos Respublikos Konstitucijoje (toliau – Konstitucija) nėra tiesiogiai ar aiškiai išreikšta. Konstitucinis Teismas 1995 m. sausio 24 d. išvadoje konstatavo, kad tarptautiniuose teisės aktuose bei Konstitucijoje religijos laisvės sąvokai apibūdinti vartojamas skirtingas terminas, nors kai kurie skirtingi Konstitucijoje ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje (toliau – Konvencija) vartojami žodžiai iš esmės reiškia tą patį ne diskriminacijos požymį arba apima kelis iš jų. Todėl preziumuotina, jog Konstitucijoje vartojamas žodis „tikėjimas“ apima Konvencijoje vartojamą žodį „religija“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada). Nors lyginant Konstitucijoje įtvirtintą religijos laisvės apsaugos sferą su Konvencijoje ir su 1966 m. JTO Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių paktų 18 straipsnyje įtvirtinta religijos laisvės apsaugos sfera, ši nėra nė kiek siauresnio pobūdžio (Blinstrubis, 2012, p. 198). Pavyzdžiui Šveicarijos konstitucinėje doktrinoje tikėjimo sąvoka yra apibūdinami religiniai įsitikinimai, susiję su žmogaus santykiu su Dievu, su transcendencija⁴. Transcendentinio pagrindo neturinčiai asmens pasaulėžiūrai negali būti taikoma tikėjimo sąvoka, šiuo požiūriu ji sutampa su religijos definicija. Tikėjimas – metafiziškai pagrįstas Dievo, pasaulio ir gyvenimo įsivaizdavimas (Blinstrubis, 2012, p. 199). Teisės doktrinoje, pasaulėžiūros sąvoka, kuri reiškia tuos pačius asmens vidinius įsitikinimus, turi tokią pat teisinę reikšmę, kaip ir religijos ar tikėjimo sąvoka. Skirtumas, tik tas, kad pasaulėžiūros sąvoka nėra paremta jokia transcendencija. Pasaulėžiūros sąvoką sudaro kiekvienas asmens įsitikinimas, nepriklausomai nuo jo turinio ir kilmės (pvz., pacifizmas, antroposofija, ir pan.). Todėl laisvė turėti religinius įsitikinimus, tikėti į Dievą ar kelis dievus ir laisvė netikėti (ateizmas), pagal Konstituciją yra ginamos (Biaggini, 2007, p. 139, cituota Blinstrubis, 2012, p. 199). Taigi, galima pastebėti, kad jurisprudencijoje ir doktrinoje nėra išskirto

---

⁴ **Transcendencija** - (filosofijos ir teologijos terminas, reiškiantis realybę (būtį), kuri yra savarankiška, nepriklausoma ir anapusinė (transcendentinė) kitų realybių (būčių) atžvilgiu (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2021c).

vieno religijos laisvės sąvokos apibrėžimo⁵. Religija ir tikėjimas bendriausia prasme apibrėžia asmens vidinius įsitikinimus, kurie gali būti klasifikuojami į religinius arba ateistinius bei turi tokią pat teisinę reikšmę.

Kaip buvo nurodyta, nei nacionaliniuose įstatymuose, nei teismų praktikoje nėra tikslios religijos laisvės apibrėžties. Konvencijos 9 straipsnyje yra įtvirtinama, kad kiekvienas asmuo turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę. Ši teisė apima laisvę keisti savo religiją ar tikėjimą, taip pat laisvę išpažinti ir skelbti savo religiją ar tikėjimą tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, laikant pamaldas, atliekant apeigas, praktikuojant tikėjimą ar mokant jo (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1995). Pažymėtina, kad religijos laisvės suvokimas ir turinys yra plėtojami Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje (toliau – EŽTT), kurioje nurodoma, jog ši laisvė apima, laisvę laikytis ar nesilaikyti religinių įsitikinimų, praktikuoti arba nepraktikuoti religiją (Europos Žmogaus Teisių Teismo 1993 m. gegužės 25 d. sprendimas byloje *Kokkinakis v. Greece*). EŽTT jurisprudencijoje taip pat nurodoma, jog religijos laisvė apima ir teisę bandyti įtikinti savo kaimyną. „Įtikinimas neapima žeidžiančio elgesio, pavyzdžiui, netinkamo spaudimo taikymo ar priekabiavimo, nes tokiam elgesiui Konvencijos apsauga netaikoma. Tačiau „sąžinės ir religijos laisvė neapsaugo kiekvieno atskiro veiksmo ar veiklos formos, kurią motyvuoja ar įkvepia religija ar įsitikinimai“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. vasario 18 d. sprendimas byloje *Buscarini and Others v. San Marino*). Nors Konvencijos 9 straipsnyje įtvirtinta nuostata konkrečiai susijusi su religijos laisve, tačiau šios nuostatos teikiama apsauga yra daug platesnė ir taikoma visiems asmeniniams, politiniams, filosofiniams, moraliniams, ir be abejo – religiniams įsitikinimams. Konvencijos 9 straipsnyje įtvirtinta norma apima idėjas, įvairius filosofinius įsitikinimus, atskirai pažymint asmens religinį tikėjimą, taip pat kiekvieno asmens būdą suvokti savo individualų ir socialinį gyvenimą. Pavyzdžiui, kaip filosofinė idėja, Konvencijos 9 straipsnyje nurodoma, kad įstatymiškai yra ginamas pacifizmas, nes pacifizmo idėja pagrįstas požiūris gali būti laikomas „įsitikinimu“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos..., 2013, p. 5). Be kita ko, EŽTT taip pat yra išaiškinęs, kad Konvencijos 9 straipsnyje yra saugoma asmens

---

⁵ Pažymėtina, kad tam tikri autoriai išskiria tris religijos sąvokos grupes: 1. Individualioji religijos laisvė pagal kurią, kiekvienas žmogus gali laisvai pasirinkti ir praktikuoti savo tikėjimą. Individualioji religijos laisvė taip pat yra skaidoma į pozityviąją ir negatyviąją. Pozityvioji religijos laisvė garantuoja nedraudžiamai pasirinkti ir aktyviai praktikuoti savo religiją, kuomet negatyvioji religijos laisvė numato, kad niekas negali būti verčiamas išpažinti konkrečią religiją, kartu tai yra laisvė neturėti jokios religijos. 2. Kolektyvinėje religijos laisvėje įtvirtinama, jog kiekvienas žmogaus turi garantijas į religinių susivienijimų laisvę bei teisę išpažinti savo tikėjimą kartu su kitais. 3. Korporatyvinė religijos laisvė nurodo, kad religinės bendruomenės turi teisę laisvai praktikuoti savo kultą, skleisti ir išpažinti savo tikėjimą, o savo teisių pažeidimo atveju kreiptis į teismą (Blinstrubis, 2009, p. 70).

individualios sąžinės sfera, bet nebūtinai tos sąžinės įkvėpta veikla (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2001 m. spalio 2 d. sprendimas byloje *Pichoun and Sajous v. France*). Taigi, galima teigti, kad religijos laisvės turinį, be asmens religinių ir ateistinių įsitikinimų, sudaro įvairios laisvės ir teisės. Pavyzdžiui: laisvė keisti savo religiją ar tikėjimą, laisvė išpažinti ir skelbti savo religiją ar tikėjimą tiek vienam, tiek kartu su kitais, viešai ar privačiai, laikant pamaldas, atliekant apeigas, praktikuojant tikėjimą ar mokant jo, taip pat teisė bandyti įtikinti savo kaimyną bei kitos įstatymuose garantuojamos teisės ir laisvės. Tačiau EŽTT jurisprudencijos išaiškinimai leidžia preziumuoti, kad šių laisvių ir teisių įgyvendinimas nėra absoliutus.

Pažymėtina, kad teisės mokslininkų požiūriu taip pat nėra vieningo supratimo dėl religijos ir tikėjimo laisvės turinio, tačiau tam tikri kriterijai turi panašumų. Johano D. van der Vyverio nuomone, ši laisvė gali būti nagrinėjama remiantis dviem kriterijais: pagal bendras direktyvas dėl religijos ar tikėjimo bei pagal religijos laisvės ribojimus (Van der Vyver, 2005, p. 502 cituota Vitkauskaitė – Meurice et al., 2012, p. 7). Kiti mokslininkai teigia, kad esminiais religijos ir tikėjimo laisvės elementais laikoma tokios teisės, kaip teisė puoselėti tam tikrą religiją ar tikėjimą, teisė pakeisti religiją ar tikėjimą ir teisė išpažinti religiją ar tikėjimą per mokymą ar praktikavimą, garbinimą ar laikymąsi. Trečioji mokslininkų grupė pateikia dar kitokį religijos laisvės vertinimą, nurodant, kad tai yra teisė išpažinti, teisė pakeisti religiją ar įsitikinimus bei teisė reikšti tikėjimą ar praktikuoti religiją. Teisė tikėti apima laisvę priimti savo pasirinktą religiją ar tikėjimą bei ją išpažinti garbinant, laikantis, praktikuojant ir jos mokant (Vitkauskaitė – Meurice et al., 2012, p. 7). Taigi galima teigti, kad šios mokslininkų teorijos, kuriomis yra apibrėžiamas religijos laisvės turinys yra orientuotos į religijos laisvės teisių įgyvendinimo supratimą, t.y. vertinama, kokiomis teisėmis naudojantis ši laisvė yra įgyvendinama. Tačiau šiame darbe bus laikomasi pozicijos, kad religijos laisvės turinys susideda iš dviejų elementų: asmens religinių ir ateistinių įsitikinimų bei su šiais įsitikinimais susijusių teisių įgyvendinimu. Kadangi įstatymuose nėra apibrėžtas religijos laisvės turinys, tokia autoriaus pozicija yra grindžiama doktrinos bei teismų jurisprudencijos išaiškinimais, kuriuose yra įtvirtinami religijos laisvės turinio apsaugos rėmai. Ši valstybei kylanti pareiga privalo užtikrinti laisvės pasirinkti tikėjimą ar įsitikinimus bei teisių, susijusių su religijos laisvės įgyvendinimu, apsaugą, kuri yra aptariama žemiau.

Demokratinėje valstybėje asmens tikėjimas, religija, įsitikinimai ir pasaulėžiūra laikomi visuomenės puoselėjamaisiais gėriais, kurie yra saugomi valstybiniu ir tarptautiniu mastu per teisminę jurisprudenciją. Paprastai šie gėriai pasireiškia įtvirtinant asmens tikėjimo ir sąžinės laisvę, religijos ir pasaulėžiūros laisvę (Blinstrubis, 2012, p. 41). Šiuo

atveju yra kalbama apie tam tikrus konstitucinius gėrius arba apie Konstitucijoje įtvirtintas svarbiausias valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos vertybes bei konstitucinių vertybių pusiausvyrą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas). Teisės doktrinoje nurodoma, kad konstituciniu pagrindu valstybei kyla pareiga užtikrinti tikėjimo laisvę, saugoti asmens metafiziškai pagrįstą Dievo, pasaulio ir gyvenimo įsivaizdavimą bei garantuoti, kad šis galės įgyvendinti visas teises, susijusias su šios laisvės turiniu. Todėl yra saugoma tiek vidinė laisvė pasirinkti tikėjimą ar įsitikinimus, tiek išorinė laisvė praktikuoti religiją ir ją skleisti, kiek to neriboja Konstitucija (Blinstrubis, 2012, p. 199). Taigi, galima teigti, kad asmens religiniai ir ateistiniai įsitikinimai bei teisės, susijusios su religijos laisvės įgyvendinimu, yra laikomi visuomenės puoselėjamu gėriu. Be kita ko, valstybei kyla pareiga užtikrinti religijos laisvės turinio (religinių ar ateistinių įsitikinimų bei teisių susijusių su religijos laisvės įgyvendinimu) apsaugą.

Lietuvoje laisvė išpažinti tikėjimą yra įtvirtinta Konstitucijos 26 straipsnio 2 dalyje, kurioje nurodoma, jog kiekvienas žmogus turi teisę laisvai pasirinkti bet kurią religiją arba tikėjimą ir vienas ar su kitais, privačiai ar viešai ją išpažinti, atlikinėti religines apeigas, mokytis tikybos (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Be to, Konstitucijos 18 straipsnyje nurodoma, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Atkreiptinas dėmesys, kad Konstitucinio Teismo praktikoje yra įtvirtinama valstybės pareiga gerbti žmogaus teises ir laisves teisinėmis, materialinėmis, organizacinėmis priemonėmis, užtikrinti jų gynimą nuo neteisėto kėsینimosi ar ribojimo (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas). Demokratinė valstybė privalo gerbti, ginti ir saugoti tas vertybes, taip pat ir žmogaus teises ir laisves, kuriomis yra grindžiama pati Tautos priimta Konstitucija ir kurių realus įtvirtinimas, gynimas ir apsauga yra pačios valstybės „raison d’etre“⁶ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas). Taigi, tai reiškia, kad valstybei kyla pareiga užtikrinti religijos laisvės apsaugą, jos gynimą nuo neteisėto kėsینimosi ar ribojimo bei užtikrinti, kad kiekvienas asmuo galėtų laisvai įgyvendinti religijos laisvę.

Remiantis V. Malinausko⁷ pozicija, religijos laisvės įgyvendinimas yra reikšmingas, nes tokiu būdu yra ugdomos religinės bendruomenės ir bendrijos narių dorybės, kurių

---

⁶ **Raison d’etre** – egzistavimo pagrindas/priežastis (Cambridge Dictionary, 2023).

⁷ Dr. Vygantas Malinauskas yra Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) teisės ir katalikų teologijos mokslų daktaras, teisininkas ir ateitininkas. Jis taip pat yra Lietuvos Vyriausybės ir Šventojo Sosto (Vatikano) dvišalės sutarties komisijos, įgyvendinančios tarptautines sutartis narys ir Europos Sąjungos vyskupų konferencijų teisės komisijos narys (Malinauskas, 2023).

pagalba prisidedama prie visuomenės bendrojo gėrio siekimo, prigimtinių teisių puoselėjimo, nurodant, kad religijos laisvė kyla ne iš pozityviosios, bet iš prigimtinės teisės, o šios laisvės apribojimai yra galimi tiek, kiek tai būtina apsaugoti kitų asmenų interesus (Malinauskas, 2021). Taigi, galima teigti, kad religijos laisvė gali būti ribojama siekiant apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves. Pažymėtina, kad Konstitucijos 27 straipsnyje yra įtvirtina nuostata, jog žmogaus įsitikinimais, praktikuojama religija ar tikėjimu negali būti pateisinamas nusikaltimas ar įstatymų nevykdymas (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Tai reiškia, kad šios laisvės įgyvendinimas gali būti ribojamas įstatymais, siekiant apsaugoti valstybės bei kitų asmenų interesus.

Žvelgiant filosofiniu požiūriu religijos laisvės klausimas svarstomas kaip asmens autonomijos ir jos ribų klausimas. Tačiau, toks religijos laisvės tapatinimas su individo autonomija ištrina ribą tarp asmeninių preferencijų ir sąžinės. Michael J. Sandel atkreipia dėmesį, kad religijos laisvės tapatinimas tik su autonomija – nesvarbu individo, bendruomenės ar institucijos, neišvengiamai susilpnina patį religijos laisvės pagrindą ir veda į jos reikšmės visuomenėje sunykimą bei suredukavimą į kitas „svarbesnes“ teises bei laisves. Pasak M. J. Sandel, „religinės nuostatos negali būti suredukuojamos į individo autonomiją pirmiausiai todėl, kad religingas žmogus nėra „autonomiškas“ religinių tiesų atžvilgiu. Šis jį privalo laikytis, ne todėl, kad pats jas pasirinko ar jos jam labai patinka, bet todėl, kad turi moralinę pareigą. Šiuo požiūriu religijos laisvė yra ne laisvė elgtis savo nuožiūra, bet laisvė vykdyti moralines pareigas, kurios yra neatsiejamos nuo asmens tapatybės, savivertės, orumo bei išreiškia asmens pamatinį, egzistencinį poreikį. Paneigti ar neteisėtai apriboti religijos laisvę neišvengiamai reiškia asmens kaip moralinio subjekto ir jo pamatinių egzistencinių poreikių ignoravimą“ (Sandel, 1982 cituota Malinauskas, 2021). Papildomai galima nurodyti, kad tai, jog asmuo nėra autonomiškas religinių teisių atžvilgiu ir turi moralinę pareigą jas vykdyti, savaime nereiškia, kad asmuo gali daryti visuomenėje viską, ką jam nurodo religija, nes tokiu atveju būtų pažeistos kitų asmenų teisės, laisvės ir teisėti interesai (Sandel, 1982 cituota Malinauskas, 2021). Taigi, iš esmės galima teigti, kad laisvė turėti religinius įsitikinimus yra absoliuti. Tačiau teisės, susijusios su religijos laisvės įgyvendinimu, gali būti ribojamos, siekiant išlaikyti teisinę pusiausvyrą tarp kitų laisvių bei apsaugoti kitų asmenų interesus.

Apibendrinant tai kas aptarta, galima teigti, kad sąvokos religija ir tikėjimas turi tokią pat teisinę reikšmę bei gali būti įvardinamos, kaip asmens vidinių religinių ir ateistinių įsitikinimų visuma. Vadinsi, religijos laisvės turinį galima apibrėžti iš dviejų elementų: asmens vidinių religinių ir ateistinių įsitikinimų bei tam tikrų įstatymiškai garantuojamų teisių ir laisvių, susijusių su religijos laisvės įgyvendinimu. Be kita ko, su religijos laisvę

susijusių įstatymiškai garantuojamų teisių ir laisvių įgyvendinimas nėra absoliutus, todėl šių laisvių ir teisių įgyvendinimas yra griežtai reglamentuojamas įstatymų. Asmens religiniai ir ateistiniai įsitikinimai bei teisės, susijusios su religijos laisvės įgyvendinimu, yra laikomi visuomenės puoselėjamais gėriais, kurių apsaugą užtikrina Lietuvos valstybė. Atkreiptinas dėmesys, kad religijos laisvė nėra absoliuti ir gali būti ribojama siekiant apsaugoti valstybės bei kitų asmenų interesus.

1.2. Valstybės ir religijos santykis Lietuvoje

Lietuvoje valstybės ir religijos santykis nėra plačiai atskleistas nei doktrinoje, nei Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Konstitucijoje yra nustatyti valstybės santykiai su kitais teisiniais subjektais, tarp jų ir santykiai su religija (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas). T. Blinstrubis pažymi, kad dėl mažo kiekio Konstitucinio Teismo sprendimų, valstybės ir religijos santykių srityje oficiali konstitucinė doktrina dar yra mažai išplėtotą, o kai kuriais minėtų santykių aspektais visai nepradėta formuoti⁸ (Blinstrubis, 2012, p. 66). Panašią poziciją išreiškia ir E. Jarašiūnas, nurodydamas, kad šioje srityje dar nėra tvirtai susiformavusi „jurisprudencinė Konstitucija“ ir ateities oficialiojoje konstitucinėje doktrinoje dar turėtų būti laipsniškai atskleidžiama (Jarašiūnas, 2006, p. 25). Taigi, valstybės ir religijos santykiai yra įtvirtinti Konstitucijoje. Tačiau šių santykių sritis dėl mažo kiekio oficialios konstitucinės doktrinos, nėra aiškiai atskleista.

Religijos laisvės pradžia Lietuvoje yra siejama su politiniais judėjimais vykusiais nuo 1988 m. iki 1990 m., artėjant Tarybų Sąjungos žlugimui, pradėjus formuoti naujoms politinėms partijoms. Remiantis tuo, egzistavo pagrindas reformuoti komunistinę partiją, pagrindines politines, socialines ir religines grupes (Vaičaitis, 2014, p. 1029). Kuriant 1992 m. Konstituciją buvo nutarta, kad Lietuva bus demokratinė pasaulietinė valstybė. Todėl Konstitucijos 43 straipsnio 7 dalyje yra įtvirtinta nuostata, jog Lietuvos Respublika neturi valstybinės religijos. Tačiau, nors Lietuvoje nėra įtvirtintos valstybinės religijos, religija yra išsaugojusi savo autoritetą kultūros, šeimos ir švietimo klausimais, o valstybė gerbia jos vaidmenį ir daromą įtaką tose srityse (Vaičaitis, 2014, p. 1041). Remiantis Konstitucijos 43 straipsnio 4 dalyje įtvirtintomis nuostatomis religinės bendruomenės ir

---

⁸ Autorius papildydamas šiuos teiginius nori pažymėti, kad po 2012 m. Tomo Blinstrubio parengtos daktaro disertacijos pavadinimu „Valstybės ir bažnyčios konstitucinių santykių probleminiai aspektai“, kurioje buvo nagrinėjami klausimai susiję su konstitucine doktrina religijos laisvės tema, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo jurisprudenciją papildė dviem naujais 2017 m. liepos 4 d. ir 2021 m. rugsėjo 7 d. nutarimais, kuriose buvo nagrinėjama religijos laisvės turinio aiškinimo problematika, tačiau apie tai bus kalbama kitose šio darbo dalyse.

bendrijos vykdo savo veiklą vadovaujantis kanonais ir statutais nepriklausomai nuo valstybės valdžios (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Tai reiškia, kad valstybė suteikia religijoms teisę steigti savo seminarijas, nustatyti religinio švietimo programas valstybinėse mokyklose, naudoti savo kanonus santuokai ir skyryboms sudaryti, o valstybė neturi teisės kištis šiose srityse (Vaičaitis, 2014, p. 1042). Taigi, galima daryti išvadą, kad nors Lietuvoje nėra įtvirtintos valstybinės religijos, valstybė religinėms organizacijoms suteikia išskirtines teises, kuriomis šios turi teisę naudotis įgyvendinant religijos laisvę.

Pastebėtina, kad religiją bei teisę sieja tam tikri panašumai. Religijoje egzistuoja švento pažado⁹ arba įsipareigojimo įvykdyti priesaiką – pasižadėjimą, kaip atsakomybę, kurie taip pat yra aptinkami ir teisėje. Pavyzdžiui, sudarius preliminarį sutartį, ateityje kyla pareiga sudaryti pagrindinę sutartį arba galima paimti valstybės pareigūno priesaiką kuria remiantis pareigūnas pasižada vykdyti tam tikrus profesinius įsipareigojimus ir pan. Todėl galima teigti, kad religija nėra susijusi vien tik su tikėjimu, bet ir su tam tikru žodžio davimu ir tesėjimu – su tuo, ką galima priskirti šiuolaikinei teisei ir moralei (Vaičaitis, 2008, p. 22). Pažymėtina, kad nors šios dvi norminės sistemos ir turi tam tikrų panašumų, tačiau negalima teigti, kad jos iš esmės yra tapačios. Religija nėra visuotinė ir teisiškai negali būti „primesta“ jokiam piliečiui, kuris su ja nesutinka, nes kitu atveju būtų paneigta Konstitucinio Teismo praktika, pagal kurią jokios pažiūros ar ideologijos negali būti privalomos ar primestinos asmeniui (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas). Tame pačiame kontekste, galima pažymėti, kad EŽTT Didžioji Kolegija nagrinėjo teisinį ginčą, kuriame parlamento nariai pateikė peticiją, nes norėdami eiti pareigas, turėjo prisiekti padėję ranką ant Biblijos. Šioje byloje EŽTT konstatavo, kad reikalavimas prisiekti tokiu būdu įpareigojo įsipareigoti tam tikrai religijai, tačiau asmuo negali būti įpareigotas prieš savo valią dalyvauti religinės bendruomenės veikloje, jei jis tai bendruomenei nepriklauso (Europos Žmogaus Teisių Teismo 1999 m. vasario 18 d. sprendimas byloje *Buscarini and Others v. San Marino*). Taigi, religijoje ir teisėje vyrauja daug panašumų, tačiau tai nėra tapačios sąvokos. Be kita ko, Lietuvoje religijos ir teisės sąvokos yra atskiriamos vien dėl to, kad religija nėra visuotinė bei teisiškai negali būti primesta.

---

⁹ **Šventas pažadas** (lot. *sacra-mentum* - priesaika; prievolė) - krikščionių apeigų veiksmas, per kurį matomais simboliais (vandeniu, duona, vynu) vaizduojamasi gaunant dievo malonę (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2019a).

Atkreipiamas dėmesys, kad teisės doktrinoje yra detalai atskleidžiami religijos ir valstybės santykiai¹⁰. Konstituciniu lygmeniu gali būti reglamentuojami tokie valstybės ir religijos santykiai: atsirandantys, pasikeičiantys ar pasibaigiantys dėl valstybinės religijos ar valstybinės religijos buvimo arba to draudimo įtvirtinimo; religinių simbolių naudojimo viešajame gyvenime apskritai; religinių švenčių bei poilsio dienų įtvirtinimo; religinių organizacijų dalyvavimo švietimo veikloje, politiniame gyvenime ar registruojant civilinės būklės aktus; karo prievolės išimčių; asmens išstojimo iš religijos; religinių organizacijų valstybinio, teisinio pripažinimo; bei kiti (Blinstrubis, 2012, p. 52). Valstybės ir Katalikų Bažnyčios santykiai Lietuvoje faktiškai yra apibrėžiami Katalikų Bažnyčios padėties Lietuvoje restitucijos akto 4 punkte, kuriame nurodoma, kad Valstybė ir Bažnyčia Lietuvos Respublikoje bendradarbiauja pariteto principu (Katalikų Bažnyčios padėties Lietuvoje restitucijos aktas, 1990). Be kita ko, 2000 m. gegužės 5 d. priėmus Lietuvos Respublikos bei Šventojo Sosto sutartį buvo nustatytas reguliavimas, išreiškiantis tą patį valstybės ir bažnyčios pariteto principą (Blinstrubis, 2010, p. 152). Pažymėtina, kad iš visų Lietuvoje egzistuojančių religinių organizacijų, Lietuva tik Šventuoju Sostu (Katalikų bažnyčia) yra sudariusi tokio pobūdžio sutartį (Dvišalės sutartys, 2022). Kaip teigia T. Blinstrubis, valstybės ir religijos santykių teisė, laikytina sudėtingu konstituciniu institutu, tiek dėl religinių organizacijų, religijos ir pasaulėžiūros kaip vertybių (reiškinių) apskritai buvimo būtinu bei saugotinu valstybės bei visuomenės gyvenimo elementu, „tiek dėl pakankamos gausos panašių konstitucinių principų bei normų grupės¹¹ arba viso konstitucinės teisės reguliavimo „dalyko dalies“¹² savaimė pakankamo „identiteto““ (Blinstrubis, 2012, p. 76). Taigi, galima teigti, kad valstybės ir Katalikų bažnyčios santykiai Lietuvoje iš esmės yra grindžiami tarpusavio santykių lygybe. Be kita ko, religijos ir teisės santykiai yra tokie pat sudėtingai suprantami kaip ir visą religijos laisvės koncepcija. Konkrečiomis religijos ir valstybės santykių sritimis galima laikyti šias: religinių simbolių naudojimo viešajame gyvenime; religinių švenčių bei poilsio dienų įtvirtinimo; religinių organizacijų dalyvavimo švietimo veikloje,

---

¹⁰ Pastebėtina, kad religijos ir valstybės santykiai taip pat gali būti skirstomi: 1. Relevantiškų pagrindinių teisių srityje. 2. Valstybės organizacijos srityje. 3. Valstybės ir religinių organizacijų „komunikavimo“ srityje (Blinstrubis, 2012, p. 54). Be kita ko, T. Blinstrubis atsižvelgdamas į šiuolaikinę tarptautinę valstybės ir religijos santykių praktiką išskiria tris pagrindinius valstybės santykių su religija modelius: 1) valstybinės religijos, arba kitaip – valstybės ir religijos institucinės vienybės, modelis (Anglikonų bažnyčia Didžiojoje Britanijoje, Romos katalikų bažnyčia Lichtenšteino Kunigaikštystėje, Evangelikų liuteronų bažnyčia Danijoje ir kitos); 2) valstybės ir religijos bendradarbiavimo modelis, arba religijos valstybinio pripažinimo viešosios teisės subjektu modelis (Vokietija, kai kurie Šveicarijos kantonai, Austrija ir kitos); 3) valstybės ir religijos griežto atskyrimo modelis, pagal kurį religinėms organizacijoms nesuteikiamas valstybinio pripažinimo statusas; jos veikia kaip remdamiesi privatine teise įsisteigę juridiniai asmenys (Čekija, JAV, Prancūzija ir kitos) (Blinstrubis, 2010, p. 146).

¹¹ Šileikis, 2004, p. 48.

¹² Kūris, 2002, p. 20.

politiniame gyvenime ar registruojant civilinės būklės aktus; karo prievolės išimčių; religinių organizacijų valstybinio, teisinio pripažinimo ir kitas.

Konstitucinis valstybės ir religijos atskirumo principas yra laikomas pasaulietškumo pamatu. Šis principas bei Konstitucijoje įtvirtinta įsitikinimų, minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė, konstitucinis asmenų lygybės principas kartu su kitomis konstitucinėmis nuostatomis lemia valstybės pasaulėžiūrinį ir religinį neutralumą. Neutralumas pasireiškia tuo, kad yra įtvirtinamas valstybės ir tikybos sričių, valstybės ir religinių organizacijų paskirties, funkcijų ir veiklos atribojimas. Valstybės neutralumas ir pasaulietiškumas nesudaro pagrindo diskriminuoti tikinčiuosius, varžyti jų teises ir laisves. Be kita ko, valstybės pasaulietiškumas suponuoja tai, kad valstybė nesikiša į religinių organizacijų vidaus gyvenimą, o „religinės organizacijos nesikiša į valstybės, jos institucijų ir pareigūnų veiklą, neformuoja valstybinės politikos“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas). Pažymėtina, kad valstybės atskirumo ir atskyrimo sąvokos teisės doktrinoje turi dvi skirtingas reikšmes. Lietuvoje yra suformuluotas valstybės ir religijos atskirumo principas. „Konstitucinis Teismas, pavartodamas „atskirumo“ terminą, tarytum norėjo pabrėžti šios ir „atskyrimo“ sąvokų turinio netapatumą. Jurisprudencijoje sąvokos „atskirumas“ turinys yra suvokiamas kur kas „švelniau“ nei valstybės ir religijos atskyrimo principo teorijos idealai“ (Mesonis, 2008, cituota Blinstrubis, 2010, p. 147). Kita vertus, E. Šileikio nuomone yra ydinga sureikšminti valstybės ir religinių organizacijų – dviejų viešųjų juridinių asmenų atskirumą, nes remiantis Konstitucijos 38 str. 4 d. nuostata, valstybė pripažįsta civilinę ir bažnytinę santuokos registraciją (Šileikis, 2005, p. 264). Pažymėtina, kad nors šio konstitucinio santykio dalyviai (valstybė ir religija) yra lygūs – Konstitucijos 43 straipsnio 4 dalyje įvirtinama religijos neabsoliuti autonomija ir savireguliacijos teisė, pagal kurią ši yra nepavaldi valstybei. Be kita ko, T. Blinstrubis yra nurodęs, kad valstybė ir religija abi kartu savo tarpusavio santykiuose yra vienodai determinuojamos aukščiausiosios teisės nuostatų nustatytos teisinės tvarkos, kuri jas įpareigoja, joms leidžia arba draudžia tam tikrą veikimą. Tauta, kaip suverenios galios reiškėja, gali būti laikoma valstybės ir religijos konstitucinių santykių netiesioginiu subjektu bei subjektu, veikiančiu valstybės ir religijos santykius. Taigi, nors Tauta¹³ steigiamuoju aktu nesukuria religijos, Konstitucija sukuria patį konstitucinį valstybės ir religijos santykį (Blinstrubis, 2012, p. 55). Tauta per tautos narių religinę priklausomybę, jų pasaulėžiūrą bei kaip

---

¹³ Pastebėtina, kad Konstitucijos 43 straipsnio 5 dalyje yra įtvirtinta funkcija, pagal kurią ne Tautai, o Vyriausybei („religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu“), arba Lietuvos Respublikos Seimui („arba įstatymu“) yra pavedama detalizuoti valstybės ir religijos santykį. Iš esmės taip yra todėl, nes valstybė siekia apsaugoti mažesnes religines bendruomenes nuo tautos savivalės (Blinstrubis, 2010, p. 146).

Konstitucijos kūrėja, nors ir tiesiogiai nebūdama valstybės ir religijos teisinių santykių subjektu, daro įtaką konkrečiam šių santykių modeliui (Blinstrubis, 2010, p. 144). Taigi, valstybė ir religija yra dvi atskiros normatyvinės sistemos. Valstybei kyla pareiga užtikrinti, kad nebūtų diskriminuojamos ar varžomos tikinčiųjų teisės ir laisvės, kuomet religinei organizacijai kyla pareiga nesikišti į valstybės, jos institucijų ir pareigūnų veiklą, neformuoti valstybinės politikos. Be kita ko, teisės doktrinoje nėra vieningos pozicijos dėl valstybės ir religijos santykių apibrėžimo. Vienu autorių teigimu valstybės ir religijos santykiai egzistuoja remiantis atskirumo principu, kiti teigia, kad toks principo, kuriuo yra grindžiami valstybės ir religijos santykiai, sureikšminimas yra ydingas. Jurisprudencijoje aiškinant atskirumo principą galima pastebėti, kad šiuo principu yra įtvirtinamos valstybės pasaulietškumo ir neutralumo nuostatos.

Apibendrinant tai kas aptarta, galima teigti, kad dėl siaurai doktrinoje ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje atskleisto valstybės ir religijos santykio, nėra vieningos pozicijos. Valstybės ir religijos santykiai Lietuvoje iš esmės yra grindžiami tarpusavio santykių lygybe bei abipusių pareigų vykdymu. Tiksliau tariant, valstybė privalo užtikrinti, kad tikintieji galėtų nevaržomai įgyvendinti savo teises ir laisves, o religinei organizacijai kyla pareiga nesikišti į valstybės veiklą bei neformuoti valstybinės politikos. Be kita ko, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje atskleistas valstybės ir religijos atskirumo principas, įtvirtina valstybės pasaulietškumo ir neutralumo nuostatas. Taigi, nors Lietuvoje yra įtvirtintas pasaulietinės valstybės modelis ir nėra įtvirtintos valstybinės religijos, tačiau valstybė religinėms organizacijoms suteikia teise naudotis išskirtinėmis teisėmis įgyvendinant religijos laisvę. Be to, teisės doktrinoje nurodoma, kad valstybės ir religijos santykiai pasireiškia religinių simbolių naudojimo viešajame gyvenime; religinių švenčių bei poilsio dienų įtvirtinimo; religinių organizacijų dalyvavimo švietimo veikloje, politiniame gyvenime ar registruojant civilinės būklės aktus; karo prievolės išimčių; religinių organizacijų valstybinio, teisinio pripažinimo bei kitose srityse.

1.3. Religinės organizacijos Lietuvoje ir jų teisių turinys

Atskleidus religijos laisvės sampratą, turinį bei religijos ir valstybės santykį, būtina nustatyti, kokie subjektai turi teisę šią laisvę įgyvendinti. Teisės doktrinoje nurodoma, kad religinė organizacija, kaip viešas juridinis asmuo gali remtis religijos laisve, jeigu pagal jos statutus (nuostatus), šios veiklos tikslas yra religinis arba bažnytinis ir nėra grindžiamas ekonominėmis paskatomis (Blinstrubis, 2012, p. 199). Nagrinėjant religinių organizacijų subjekto klausimą galima pastebėti, kad egzistuoja tam tikras konstitucinės ir

ordinarinės teisės susipynimas, nes valstybės pripažintų tradicinių religinių organizacijų, apie kurias užsiminta Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje, sąrašas yra atskleidžiamas Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo (toliau – Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas) nuostatose (Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas, 1995). Be to, daugelis kitų konstitucijoje įtvirtintų nuostatų susijusių su religijos laisve, taip pat yra išsamiai reglamentuojamos ordinarinės teisės aktuose, o ne pačioje Konstitucijoje (Blinstrubis, 2012, p. 56-58). Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 4 straipsnyje yra nurodoma, kad šis įstatymas yra taikomas religinėms bendruomenėms, bendrijoms ir jų centrams. Visi šie trys subjektai suprantami individualiai, atskleidžiant tam tikrus skiriamuosius bruožus, kurie yra pateikti minimo įstatymo 4 straipsnio 1-3 dalyse. Religinė bendruomenė yra įvardijama, kaip asmenų grupė, siekianti įgyvendinti tos pačios religijos tikslus, kuri materialiai gali pasireikšti kaip religinės bendrijos vietinis padalinys (Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 4 str. 1 d.). Kita vertus, religinė bendrija suprantama, kaip religinių organizacijų - bendruomenių, siekiančių įgyvendinti tos pačios religijos tikslus, susivienijimas (Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 4 str. 2 d.). Kitaip tariant, tai yra didesnis tikinčių ir tą pačią religiją praktikuojančių asmenų vienetas, kuris susideda iš ne mažiau kaip dviejų religinių bendruomenių, turinčių bendrą vadovybę. Paskutinis subjektas yra religiniai centrai, kurie įstatyme yra išskirti kaip aukštesniosios religinių bendrijų valdymo institucijos (Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 4 str. 3 d.). Taigi, galima teigti, kad įstatymų leidėjas yra numatęs trejopą religinių organizacijų vienetų skirstymą.

Tačiau tai nėra vienintelis teisinę reikšmę turintis religinių bendruomenių ir bendrijų skirstymas. Religinės organizacijas taip pat galima skirstyti pagal valstybės pripažinimą ir tradiciškumą, todėl teisiniu požiūriu yra svarbios tradicinės ir kitos valstybės pripažinimą įgijusios religinės organizacijos, kurios yra apibrėžiamos Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 5 ir 6 straipsniuose. Pažymėtina, kad valstybė pripažįsta devynias Lietuvos istorinio, dvasinio bei socialinio palikimo dalį sudarančias tradicines Lietuvoje egzistuojančias religines bendruomenes ir bendrijas: lotynų apeigų katalikų, graikų apeigų katalikų, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, ortodoksų (stačiatikių), sentikių, judėjų, musulmonų sunitų ir karaimų. Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. nutarime nurodoma, kad tradicinėms religinėms organizacijoms tam tikros teisės, kurių neturi kitos valstybės pripažintos religinės organizacijos, nustatomos būtent tuo konstituciniu pagrindu, kad šios religinės bendruomenės ir bendrijos yra tradicinės

Lietuvoje, o tai, kad valstybė suteikia kuriai nors kitai (netradicinei)¹⁴ religinei organizacijai pripažinimą, tai savaime nesudaro pagrindo jai nustatyti tokias teises, kokias tradicinės religinės organizacijos turi būtent dėl to, kad jos yra tradicinės Lietuvoje. Tradicinių religinių organizacijų egzistavimas nėra nei sukuriamas, nei panaikinamas įstatymų leidėjo valios aktu. Religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra ne jų, kaip tradicinių organizacijų, sukūrimo, bet jų tradiciškumo – nuo įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę. Pagal Konstitucinio Teismo praktiką tradicinėmis religinėmis bendruomenėmis ir bendrijomis gali būti pripažintos tik tokios religinės organizacijos, kurių tradiciškumas Lietuvoje nekelia jokių abejonų. Tokios religinės organizacijos turi būti istoriškai, per amžius susiformavusio Lietuvos visuomenės socialinio, kultūrinio ir dvasinio paveldo dalis. Konstitucinis Teismas nurodė, kad tradiciškumas nepriklauso nuo konkrečiai įstatyme nurodyto religinės organizacijos veikimo laikotarpio ar kitų nurodytų kriterijų, tai yra „ilgalaikis, amžius vykęs ir nenutrūkęs procesas, sietinas su ilgaamžė Lietuvos visuomenės dvasine, kultūrine raida ir padaręs jai esminį poveikį“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. nutarimas). Be kita ko, įstatymų leidėjas neturi teisės tam tikrų religinių organizacijų įvardyti tradicinėmis, jeigu jos neatitinka tradiciškumo sąvokos. Kaip vaizdžiai pažymi T. Blinstrubis, nėra žinoma kita valstybė, kurioje egzistuotų toks trejopas religinių organizacijų statusas kaip Lietuvoje, įtvirtintas konstituciniu lygmeniu ir nors tam tikros religinės organizacijos kitose valstybėse gyvuoja tūkstantmečiu ilgiau nei Lietuvoje, tačiau jų pozityviojoje teisėje „tradicinės“ religinės organizacijos neišskiriamos, todėl tradiciškumas šiame kontekste pats savyje nėra visuotinė objektyvi duotybė. Be to, referendume balsuojant už Konstituciją toks tradicinių religinių organizacijų sąrašas buvo nežinomas, nes beveik niekas tuo klausimu anuomet nediskutavo. Kaip vėliau paaiškėjo, tradicinių religinių organizacijų sąrašo pripažinimo taisyklė buvo nukreipta į pripažinimą autoritetingomis tų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pirminių normų, kurios arba faktiškai, arba įvairių privilegijų pavidalu leido veikti kažkurioms religinėms organizacijoms (Blinstrubis, 2012, p. 56-58). Pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas yra išnagrinėjęs, jog valstybės pripažinimas

---

¹⁴ Lietuvoje veikiančios religinės bendruomenės ir grupės, kurios nepriklauso tradicinių religinių bendruomenių kategorijai, registruojamos pagal 1995 priimtą Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymą kaip kitos religinės bendruomenės ir bendrijos (t. y. nepriklausančios nė vienai iš 9 tradicinių religinių bendruomenių ar bendrijų). 2011 visuotinio gyventojų surašymo duomenimis, joms priklauso apie 0,8 % Lietuvos gyventojų. Šiai religinių organizacijų kategorijai Lietuvoje priskiriama: krikščioniškos kilmės įvairios religinės grupės, pvz., nepriklausomos baptistų, sekmininkų bendruomenės, naujieji religiniai judėjimai, didžiųjų pasaulio religijų – budizmo ir hinduizmo – sekėjai (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2022c).

religinės bendruomenės ir bendrijos atžvilgiu gali būti atšauktas, jeigu atitinkama valstybės pripažinimą įgijusi religinė organizacija netenka atramos visuomenėje ar jos veikla prieštarauja įstatymams arba dorai. Kita vertus, tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų konstatuoto statuso atšaukimas yra draudžiamas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. nutarimas). Taigi, iš esmės, galima teigti, kad Lietuvoje lyginant su kitomis pasaulio valstybėmis vyrauja išskirtinis „tradicinių“ religinių organizacijų statuso suteikimas. Be kita ko, tradicinės religinės organizacijos turi plačiausias teises įgyvendinant religijos laisvę. Religinių organizacijų pripažinimas tradicinėmis teismų jurisprudencijoje yra įvardijamas, kaip socialinis nuo įstatymų leidėjo nepriklausantis procesas, o šio konstatuoto statuso atšaukimas yra draudžiamas. Tačiau teisės doktrinoje yra pastebimos tam tikros abejonės, kad tradicinių religinių organizacijų statuso išskyrimas gali būti objektyviai pateisinamas. Be kita ko, autorius atkreipia dėmesį, kad įstatymuose ir teisinėje literatūroje beveik neįmanoma išskirti, kuo skiriasi tradicinių ir valstybės pripažintų religinių bendruomenių ir bendrijų teisės įgyvendinant religijos laisvę.

Kitų religinių bendruomenių pripažinimas yra reguliuojamas Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 6 straipsnyje. Religinių bendruomenių pripažinimas, tai procesas, kurio metu religinė organizacija kreipiasi į Teisingumo ministeriją su prašymu. Teisingumo ministerija išnagrinėjusi prašymą, priima išvadą, kurioje yra konstatuojami pagrindai, kuriais remiantis ministerija sutinka su religinės organizacijos pripažinimu arba konstatuoja, kad religinės organizacijos pripažinimas nėra galimas (Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 6 str. 3 d.). Pažymėtina, kad galutinai valstybės pripažinimo statusas religinei organizacijai suteikiamas Seimo sprendimu, prieš tai gavus minėtą Teisingumo ministerijos išvadą. Tačiau siekiant, kad religinė bendrija būtų pripažinta Lietuvos istorinio, dvasinio ir socialinio palikimo dalimi, religinė organizacija turi atitikti tam tikrus reikalavimus numatytus religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 6 straipsnio 1 ir 2 dalyse. Pirmasis yra tai, kad religinė organizacija turi būti palaikoma visuomenės, o jos mokymas bei apeigos turi neprieštarauti įstatymams ir dorai. Pagal antrąjį reikalavimą, religinė organizacija gali kreiptis dėl valstybės pripažinimo, tik praėjus ne mažiau kaip 25 metams nuo pirminio religinės organizacijos įregistravimo Lietuvoje, o tuo atveju, jeigu prašymas yra nepatenkinamas, įstatymas numato išlygą pagal kurią po 10 metų gali būti pateiktas pakartotinis prašymas dėl valstybės pripažinimo (Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas, 1995). Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad religinėms organizacijoms, siekiančioms įgyti valstybės pripažinimo statusą, turi turėti „atramą visuomenėje“. Be kita ko, Konstitucinio Teismo

jurisprudencijoje, aiškinant Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą sąlygą „turi atramą visuomenėje“, tradicinių ir valstybės pripažintų religinių bendruomenių ir bendrijų statuso nustatymo kontekste yra konstatuota, kad ši atrama turi būti tvirta ir ilgalaikė. Religinė organizacija, siekianti gauti tradicinės ar valstybės pripažintos statusą, turi atitikti tam tikrus reikalavimus, susijusius su žmonių praktikuojančių tokią religiją ar tikėjimą kiekiu bei veiklos laikotarpiu, t.y. tokio pobūdžio religinės organizacijos negali apsiriboti negausia žmonių grupe ar nedidele visuomenės dalimi, o jos veikla turi veikti kelis dešimtmečius, vieną arba kelias žmonių kartas. Pažymėtina, kad religinės organizacijos atrama visuomenėje turi būti aiški ir įtikinama, dėl jos neturi kilti jokių abejonių. Papildomai remiantis Konstitucijos 43 straipsniu valstybei kyla pareiga įsitikinti, kad tos religinės organizacijos mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai. Kita vertus, šių reikalavimų nepaisymas užkerta kelią religinėms organizacijoms įgyti valstybinio pripažinimo statusą (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. nutarimas). Taigi, nors Lietuvoje tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų sąrašas yra baigtinis, tačiau įstatymas numato išlyga, kad kitos religinės bendrijos, kurios nėra laikomos tradicinėmis, gali kreiptis dėl valstybės pripažinimo kaip Lietuvos istorinio, dvasinio ir socialinio palikimo dalis, jeigu jos palaikomos visuomenės ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymams. Valstybės pripažinimo suteikimas kitoms (netradicinėms) religinėms bendruomenėms ir bendrijoms yra svarbus tuo, kad tokio tipo religinės organizacijos įgyja platesnį teisių turinį susijusį su šios laisvės įgyvendinimu.

Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje nurodoma, kad Konstitucijoje įtvirtinamas trejopas Lietuvoje veikiančių religinių organizacijų statusas. Nurodant, kad vienos religinės organizacijos yra tradicinės Lietuvoje, kitos (tradicinėms Lietuvoje nesančios) religinės organizacijos yra valstybės pripažintos, o dar kitos Lietuvoje veikiančios religinės organizacijos neturi nei tradicinių Lietuvoje, nei valstybės pripažintų statuso (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. nutarimas). Tradicinėms ir valstybės pripažintoms religinėms bendruomenėms ir bendrijoms yra suteikiamos tam tikros teisinės „privilegijos“, kurių neįgyja kitos religinės organizacijos, pavyzdžiui: teisė šios religijos dvasininkams tvirtinti religines santuokas, kurios kartu būtų pripažįstamos ir civilinėmis santuokomis (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 3.24 str. 2 d. 2 p.), įgyti galimybę savo religines apeigas transliuoti eteroje (Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 5 str. 8 d.), gauti atleidimą nuo žemės mokesčio mokėjimo (Lietuvos Respublikos žemės mokesčio įstatymo 8 str. 2 d. 10 p.) ir dvasininkų teisę gauti socialinio draudimo išmokas (Lietuvos

Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 6 str. 6 d.) (EŽTT nustatė Konvencijos pažeidimą..., 2021). Be kita ko, Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje yra išaiškinta, kad pagal Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje, 9 straipsnio 2 ir 3 dalyse nustatytą teisinį reguliavimą tik tradicinės ir valstybės pripažintos religinės bendruomenės ir bendrijos turi teisę atlikti religines apeigas valstybinėse švietimo ir auklėjimo įstaigose tikinčiųjų mokinių ir jų tėvų prašymu. Papildomai taip pat nurodoma, kad tik minėtų organizacijų tikyba gali būti dėstoma valstybinėse švietimo įstaigose arba konfesinėse mokymo įstaigose (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. nutarimas). Dėl dvasininkų religinės santuokos tvirtinimo galima pažymėti, kad valstybės pripažintos tradicinės bei kitos valstybės pripažintos religinės organizacijos, registruodamos civilinės būklės aktus, konkrečiau tariant – santuoką pagal Konstitucijos 38 str. 4 dalį, tam tikra prasme atlieka valstybines funkcijas, nes bažnytinė santuokos registracija, lygiai kaip ir valstybinė „yra santuokos teisinių santykių ir su jais susijusių teisių ir pareigų pradžia“ (Blinstrubis, 2012, p. 66). Remiantis Civilinio kodekso Trečiosios knygos 3.66 str. 1 d. santuoka laikoma nutraukta nuo teismo sprendimo ją nutraukti įsiteisėjimo dienos. Taigi, Konstitucijos nuostata, kad teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai, inter alia reiškia valstybinės jurisdikcijos ir bažnytinės jurisdikcijos atskyrimą, tačiau negriežtą (Blinstrubis, 2012, p. 102). Šį teiginį taip pat patvirtina Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir valstybės teisinių aspektų 13 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta nuostata, kurioje nurodoma, kad katalikiška santuoka bažnytine tvarka nutraukę asmenys, galutinai santuoką nutraukia tik civiline tvarka (Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir valstybės teisinių aspektų, 2000). Taigi, iš esmės religinių organizacijų valstybės pripažinimo ir tradiciškumo statusas yra siejamas su tam tikrų teisių (privilegijų) įgijimu. Be kita ko, reikia pažymėti, kad dėl aukščiau aptarto valstybės ir religijos atskyrimo, religinė organizacija negali atlikti valstybės funkcijų, todėl santuoka teisiškai laikoma nutraukta tik civiline tvarka.

Atkreiptinas dėmesys, kad tradicinės, valstybės pripažintos ir kitos (tradicinėms ir valstybės pripažintoms nepriskirtinos) religinės bendruomenės ir bendrijos įgyja teisumą ir įgyvendina savo teises bei dalyvauja teisiniuose santykiuose, kai šios yra įregistruojamos juridinių asmenų registre. Tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų juridinio asmens teisių įforminimo procesas pradedamas pagal Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje įtvirtintą nuostatą, kai ši religinė organizacija, turinti juridinio asmens teises, praneša apie tai Teisingumo ministerijai. Tačiau, naujai susikūrusioms (atsikūrusioms) tradicinėms religinėms bendruomenėms ir bendrijoms

galimybė įgyti juridinio asmens teises atsiranda tuomet, kai jų vadovybė apie susikūrimą (atsikūrimą) raštu praneša Teisingumo ministerijai ir yra nustatomas konkrečios bendruomenės ar bendrijos tradicijų tęstinumas atsižvelgiant į jos kanonus, statutus bei kitas normas (Lietuvos Respublikos Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 10 straipsnio 2 dalis, 1995). Pažymėtina, kad tradicinių religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų pagal jų kanonus, statutus ar kitas normas įsteigti juridiniai asmenys įgyja juridinio asmens teises, kai jų vadovybė raštu praneša Teisingumo ministerijai, o ši tai informina įstatymų nustatyta tvarka (Lietuvos Respublikos Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 10 straipsnio 3 dalis, 1995). Tokiu pagrindu tradicinės religinės bendruomenės ir bendrijos turi teisę užsiimti įstatymuose bei jų steigimo įstatuose numatyta veikla (Lietuvos Respublikos Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 10 straipsnio 4 dalis, 1995). Kita vertus, procesas, kurio metu kitoms religinėms bendruomenėms yra suteikiamas juridinio asmens statusas skiriasi nuo aukščiau aptartojo. Esminis skiriamasis bruožas yra tas, kad kitų religinių bendruomenių ir bendrijų įregistravimas pradedamas pateikiant religinės organizacijos steigiamojo susirinkimo protokolą, jos narių sąrašą ir pareiškimą dėl įregistravimo (Lietuvos Respublikos Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 11 straipsnio 4 dalis, 1995). Pažymėtina, kad siekiant įregistruoti religinę bendruomenę, ją turi vienyti ne mažiau kaip penkiolika narių, turinčių Lietuvos piliečio statusą, o jeigu siekiama įregistruoti religinę bendriją, ją privalo vienyti ne mažiau kaip dvi religinės bendruomenės (Lietuvos Respublikos Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 11 straipsnio 2 ir 3 dalys, 1995). Juridinio asmens statusas kitoms religinėms bendruomenėms ir bendrijoms yra suteikiamas įregistravus šių religinių organizacijų įstatus ar juos atitinkančius dokumentus (Lietuvos Respublikos Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 11 straipsnio 1 dalis 1995). Taigi, galima pastebėti, kad procesuose, kurių metu yra suteikiamas tradicinių ir valstybės pripažintų religinių organizacijų statusas, egzistuoja tam tikri skirtumai. Tradiciškumas kaip aukščiau aptarta, socialinis nuo įstatymų leidėjo nepriklausantis procesas, tuo tarpu valstybės pripažintos religinės organizacijos statuso suteikimas yra siejamas su teisiniu procesu, kuris yra reguliuojamas pagal Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymą.

Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje yra įtvirtintos laisvės, kurias turi teisę įgyvendinti Lietuvoje įregistruotos religinės organizacijos: 1) laisvai organizuotis pagal savo hierarchinę ir institucinę struktūrą; 2) vidaus gyvenimą tvarkyti savarankiškai pagal savo kanonus, statutus bei kitas normas (Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas, 1995). Be to, pažymėtina, kad šio straipsnio 1 dalyje yra įgyvendinamas aiškus religinės organizacijos ir valstybės

atskyrimas, pagal kurį religinės bendruomenės ir bendrijos nevykdo valstybės funkcijų, o valstybė nevykdo religinių bendruomenių ir bendrijų funkcijų (Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas, 1995). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 8 str. 1 d., 14 str. 1 d., 2 d. ir 15 str. nuostatas, religinėms organizacijoms suteiktas juridinio asmens statusas suteikia teisę įstatymų nustatyta tvarka iš valstybės gauti paramą kultūrai, švietimui bei labdarai, savivaldybės nustatyta tvarka įgyti savo konfesines kapines arba teritoriją bendrose kapinėse; įstatymų ar kitų norminių aktų nustatyta tvarka steigti ir turėti bendrojo lavinimo mokyklas bei kitokias mokymo, švietimo ir kultūros įstaigas, taip pat mokymo-ugdymo įstaigas; dvasininkams ir tikybos dėstytojams rengti bei gauti finansinę ir kitokią paramą iš valstybės ir savivaldybių biudžetų; įstatymų nustatyta tvarka užsiimti leidybos, gamybine-ūkine veikla, steigti visuomenės informavimo priemonės, labdaros fondus ir kitokias organizacijas (Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas, 1995). Pažymėtina, kad aukščiau minima teisė religijos dvasininkams tvirtinti santuokas yra įtvirtinta Konstitucijos 38 straipsnyje pagal kurį, valstybė pripažįsta religinėje organizacijoje įregistruotas santuokas, o tai reiškia, kad sudarius santuoką tradicinėje religinėje organizacijoje nereikia šio proceso pakartoti civilinės metrikacijos įstaigoje. Pakanka to, kad savivaldybė turi gauti oficialų santuokos liudijimą iš religinės organizacijos (Vaičaitis, 2014, p. 1041). Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 8 straipsnio 1-7 dalyse yra aptariama laisvė atlikti religines apeigas bei jų įgyvendinimo tvarka. Šiame straipsnyje yra detalizuotai pateikta religinių apeigų atlikimo vieta, nurodant, kad religinės apeigos bei kulto ceremonijos laisvai atliekamos kulto pastatuose ir aplink juos, piliečių namuose ir butuose, šarvojimo patalpose, kapinėse ir krematoriumuose, o išreiškus tikinčiųjų prašymą - ligoninėse, socialinio aprūpinimo pensionatuose, laisvės atėmimo vietose (Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų 8 str. 1-2 d.). Valstybinėse švietimo ir auklėjimo įstaigose mokinių ir jų tėvų prašymu tradicinių ir kitų valstybės pripažintų religinių bendruomenių ir bendrijų religinės apeigos gali būti atliekamos, tik tuo atveju, jeigu tokių apeigų atlikimas neprieštarauja pasaulietinės mokyklos sampratai, o jose asmenys (tikintieji) dalyvauja laisvu apsisprendimu (Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų 8 str. 4 d.). Pažymėtina, kad religinės apeigos gali būti atliekamos ir kitose viešose vietose, tačiau šių apeigų atlikimas negali pažeisti viešosios tvarkos, žmonių sveikatos, dorovės ar kitų asmenų teisių ir laisvių (Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų 8 str. 5 d.). Atkreipiamas dėmesys, kad šio įstatymo 9 straipsnyje yra detalizuojamas tikybos mokymas, pažymint, jog tikybos mokymas gali būti dėstomas maldos namuose,

valstybinėse ir nevalstybinėse mokymo ir auklėjimo įstaigose bei kitose vietose (Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų 9 str. 1 d.). Papildomai nurodoma, kad valstybinėse švietimo įstaigose tėvų pageidavimu moksleiviams gali būti dėstoma tradicinių ir kitų valstybės pripažintų religinių bendruomenių ir bendrijų tikyba (Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų 9 str. 2 d.). Be kita ko, pažymėtina, jog tikybos mokymas konfesinėse mokymo įstaigose (sekmadieninėse tų konfesijų mokyklose ar kitose mokymo grupėse) galimas, kuomet tikybos dėstymo programa yra užregistruota Švietimo ir mokslo ministerijoje, privalomai pateikiant atitinkamos religinės bendruomenės ar bendrijos dvasinės vyresnybės prašymą bei informaciją patvirtinančią mokytojų kvalifikaciją (Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų 9 str. 3 d.). Taigi, Religinių bendruomenių įstatymo 7 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintas valstybės ir religinės organizacijos atskirumo principas. Be kita ko, juridinio asmens statuso suteikimas religinių organizacijų atžvilgiu yra siejamas su tam tikrų teisių atsiradimu.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas yra vienas pagrindinių nacionalinių įstatymų, kurio pagrindu yra reguliuojami teisiniai klausimai, susiję su religinių organizacijų veikla Lietuvoje. Šiame įstatyme yra įtvirtintos pagrindinės nuostatos, susijusios su religinių bendruomenių ir bendrijų pripažinimu, nustatoma apeigų įgyvendinimo tvarka, įtvirtinamas švietėjiškos veiklos reglamentavimas, susijęs su religijos mokymu bei kitos svarbios nuostatos. Šiuo įstatymu, kaip teisine priemone, yra išplėtojamos Konstitucijos 26 straipsnyje įtvirtintos nuostatos, susijusios su religijos laisvės įgyvendinimu Lietuvoje. Įstatymų leidėjas yra numatęs trejopą religinių organizacijų vienetų skirstymą į religines bendruomenes, bendrijas ir centrus. Be kita ko, Lietuvoje religinės organizacijos taip pat yra skirstomos pagal jų specialų juridinio asmens statusą į tradicines, valstybės pripažintas bei kitas (tradicinėmis ir valstybės pripažintomis nesančias) religines organizacijas. Tradicinių ir valstybės pripažintų religinių organizacijų juridinio asmens statusas yra siejamas su platesnių teisių, susijusių su religijos laisvės įgyvendinimu suteikimu (teisė teikti sakramentus, vykdyti mokymą – valstybės pripažįstamos bendruomenėse) ir papildomas lengvatas (atleidimas nuo žemės mokesčio mokėjimo, dvasininkų teisė gauti socialinio draudimo išmokas). Taip pat reikia išskirti, kad valstybės pripažintos religinės organizacijos statuso suteikimas yra siejamas su teisiniu procesu, kurio reguliavimas yra įtvirtintas Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatyme. Pastebėtina, kad Lietuvoje lyginant su kitomis pasaulio valstybėmis vyrauja išskirtinis „tradicinių“ religinių organizacijų statuso suteikimas. Be kita ko, tradicinių religinių organizacijų statuso išskyrimas nėra objektyviai pateisinamas, o įstatymuose ir teisinėje literatūroje beveik neįmanoma išskirti,

kuo skiriasi tradicinių ir valstybės pripažintų religinių bendruomenių ir bendrijų teisės įgyvendinant religijos laisvę.

2. RELIGIJOS LAISVĖS RIBOS LIETUVOJE

2.1. Valstybės vaidmuo teisiniams subjektams įgyvendinant religijos laisvę Lietuvoje

Pradedant nagrinėti šią darbo dalį, būtina prabrėžti, kad Konstitucinio Teismo praktikoje nurodoma, jog valstybė turi pareigą saugoti, ginti žmogaus teises ir laisves, o valstybės institucijos ir pareigūnai vykdydami jiems patikėtas funkcijas nepažeisti žmogaus teisių ir laisvių (Lietuvos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas). Pažymėtina, kad valdžios institucijoms leidžiama kištis į asmens teisę reikšti ar rodyti savo mintis, įsitikinimus ar religiją, kuomet galima įrodyti, jog toks valstybės elgesys yra teisėtas, būtinas ir proporcingas, siekiant apsaugoti viešąją tvarką, saugumą, asmens sveikatą ar moralę bei kitų žmonių teises ir laisves. EŽTT savo jurisprudencijoje yra išaiškinęs, kad religinės bendruomenės ir bendrijos veikia kaip organizuotos struktūros turinčios asociacijos laisvę, kurią nuo nepagrįsto valstybės kišimosi gina įstatymas, papildomai nurodydamas, kad religinių bendruomenių egzistavimas yra būtinas demokratinės valstybės pliuralizmo įtvirtinimo pagrindas (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. liepos 31 d. sprendimas byloje *Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria*). Atkreiptinas dėmesys, kad valstybei kyla dvejojo pobūdžio prievolė, kuri pasireiškia tiek aktyviu, tiek pasyviu įsipareigojimu (Religijos ir tikėjimo laisvė, 2023). Pasyvus įsipareigojimas reiškia, kad valstybė yra saistoma nuo tam tikrų veiksmų susilaikymo asmenų atžvilgiu, kuriais yra kišamasi į jų tikėjimo laisvę, o aktyvus pasireiškia tuo, kad valstybė privalo užtikrinti religijos ir tikėjimo laisvės apsaugą, naudodama tinkamai veikiančią ir apsaugančią reguliavimo sistemą, pasitelkiant įstatymines normas ir veiksmingą teismų ir sprendimų vykdymo sistemą (Religijos ir tikėjimo laisvė, 2023). Pažymėtina, kad aukščiau minimas pasyvus įsipareigojimas gali būti kildinamas pagal Konstitucijos 26 str. 3 d. įtvirtintą nuostatą, kurioje nurodoma, kad joks asmuo negali būti verčiamas kito asmens pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Taip pat, galima pažymėti, kad asmuo turi laisvę „neatskleisti savo įsitikinimų ir nebūti verčiamam juos atskleisti, neatskleisti savo požiūrio į tikėjimo ar netikėjimo dalykus, pasirinkti jam priimtina religiją ar nepasirinkti jokios, pakeisti pasirinktą religiją ar jos atsisakyti“, nebūti „verčiamam pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją arba tikėjimą“, o tai turėtų būti vertinama kaip absoliuti garantija (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas). Taigi galima teigti, kad subjektams įgyvendinant religijos laisvę valstybė turi užtikrinti, kad pasitelkiant tinkamai veikiančią ir apsaugančią teisinio reguliavimo sistemą, subjektų teisė į religijos laisvę būtų apsaugota. Be kita ko, valstybė

turi susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų atlikimo konkrečių asmenų atžvilgiu, kuriais yra kišamasi į jų tikėjimo laisvę.

Lietuvos Respublikos 26 str. 4 d. yra įtvirtinama, kad žmogaus laisvė išpažinti ir skleisti religiją arba tikėjimą negali būti apribota kitaip, kaip tik įstatymu ir tik tada, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat kitas asmens pagrindines teises ir laisves (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992). Svarbu atkreipti dėmesį, kad tapačios nuostatos dėl asmens teisės į minties, sąžinės ir religijos laisvę bei jos apribojimo sąlygų yra įtvirtintos Konvencijos 9 straipsnio 2 dalyje. Tačiau, Konvencijos 14 straipsnyje taip pat įtvirtinama ir diskriminacijos uždraudimo norma, kuri nustato pareigą valstybei bei kitiems subjektams gerbti kitų asmenų teises ir laisves bei užtikrinti šių teisių ir laisvių įgyvendinimo galimumą (Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 1995). Papildant valstybės pasyvių įsipareigojimų turinį, galima nurodyti, kad EŽTT praktikoje remiantis autonomijos principu, valstybei yra draudžiama įpareigoti religinę bendruomenę priimti naujus narius ar pašalinti joje esančius, nes ši teisė išimtinai priklauso religinei organizacijai (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. birželio 14 d. sprendimas byloje *Svyato–Mykhaylivska Parafiya v. Ukraine*). Svarbu atkreipti dėmesį ir į tai, kad Konstitucinis Teismas, tikrindamas Konvencijos atitiktį Konstitucijai, pažymėjo, jog: „Minties, tikėjimo ir sąžinės laisvė teisinio reguliavimo dalyku tampa tik tuo mastu, kuriuo žmogus veikdamas išreiškia savo mintis ar tikėjimą. Kol jis tik išpažįsta religiją arba tikėjimą, tai yra jo neliečiamo privataus gyvenimo sritis. Šios būsenos negalima niekaip apriboti“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada). Taigi, iš esmės aukščiau nurodytais Konstitucijos ir Konvencijos straipsniais yra įtvirtinama valstybės pareiga saugoti asmens laisvę pasirinkti ar išpažinti kurią nors religiją ar tikėjimą bei užtikrinti, kad ši laisvė būtų neliečiama. Pažymėtina, kad ne tik valstybei kyla pareiga garantuoti, jog asmenys galėtų tinkamai įgyvendinti religijos laisvę, bet ir pavieniams teisiniams subjektams įgyvendinant religijos laisvę kyla pareiga, vadovaujantis įstatymais, laikytis numatytų šios laisvės įgyvendinimo ribų (taisyklių). Tokiu būdu, iš esmės yra siekiama apsaugoti kitų visuotinai svarbių laisvių įgyvendinimą bei išlaikyti pusiausvyrą tarp jų, kad vienos laisvės įgyvendinimas nepažeistų ar nesuvaržytų kitų laisvių turinio.

Konkrečios teisinės apsaugos priemonės įgyvendinant religijos laisvę yra nurodomos ir specialiuose įstatymuose. Pavyzdžiui, aukščiau minėtame Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 8 str. 7 d. yra nurodyta, kad atsisakymas leisti ar trukdymas atlikti religines apeigas gali būti apskūstas aukštesnei valdymo institucijai ar teismui. Tokia norma iš esmės nurodo, kad valstybė gina religinių organizacijų teisę laisvai atlikti

religines apeigas, o asmenys manantys, kad ši laisvė yra pažeista turi teisę kreiptis į teismą, siekiant šią laisvę apginti. Papildomai galima pažymėti, kad Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo (toliau – Reklamos įstatymas) 4 str. 2 d. 10 p. yra įtvirtinta nuostata draudžianti reklamą, kurioje yra niekinami Lietuvoje įregistruotų religinių bendruomenių religiniai simboliai (Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas, 2000). Ši norma atspindi tai, kad Lietuvos valstybė gerbia religinių simbolių naudojimą reklamose bei įpareigoja asmenis neniekinti religinių simbolių esmės, taip siekiant apsaugoti religinių bendruomenių ir bendrijų interesus.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad valstybei kyla dvejojo pobūdžio pareiga: 1) užtikrinti, kad pasitelkiant tinkamai veikiančią ir apsaugančią teisinio reguliavimo sistemą subjektų teisė į religijos laisvę būtų ginama; 2) susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų, kuriais yra kišamasi į konkrečių asmenų tikėjimo laisvę, atlikimo. Pažymėtina, kad pavieniams asmenims taip pat kyla pareiga, vadovaujantis įstatymais, paisyti šios laisvės įgyvendinimo ribų (taisyklių), taip siekiant apsaugoti kitų visuotinai svarbių laisvių įgyvendinimą. Be kita ko, valstybė pasiremddama ordinarinėje teisėje įtvirtintomis nuostatomis užtikrina religinių organizacijų interesų apsaugą.

2.2. Religijos laisvės ribų nustatymas saviraiškos laisvės įgyvendinimo kontekste

Kaip jau buvo rašyta, teisiniai ginčai susiję su religijos laisve, kuriuose yra taikomi religiniai argumentai, dažnai priskiriami sunkių bylų kategorijai. Problema nagrinėjant tokio pobūdžio bylas iš esmės kyla dėl to, kad teisė ir religija yra laikomos normatyvistinėmis sistemomis, o valstybė religijai yra suteikusi teisę, nepažeidžiant įstatymų, laisvai vykdyti vidinę veiklą. Nagrinėjamos temos kontekste kyla užduotis nustatyti, ar teismai nagrinėdami teisinius ginčus, susijusius su religijos laisve, tinkamai nustato jos turinio ribas kitų laisvių įgyvendinimo kontekste. Siekiant „išgryninti“ šią problematiką, būtina pažymėti, kad teisiniai ginčai, kylantis dėl religijos laisvės pažeidimų, yra dažnai susiję su kitų laisvių įgyvendinimu, tokių kaip laisvė reikšti įsitikinimus (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 str.), minties laisvė (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 26 str.), saviraiškos laisvė (Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 11 str.) ir kitos. Todėl teisiniame ginče susikirtus dvejoms skirtingoms laisvėms, teismui kyla pareiga nustatyti ribas – kada vienos laisvės įgyvendinimas „peržengė“ savo įgyvendinimo turinį ir pažeidė kitą, o kada šis teisinis pažeidimas tėra numanomas ir susijęs su asmens vidiniu įsitikinimu.

Sprendžiant nurodytą užduotį, bus analizuojami trys teisiniai ginčai, susiję su religijos laisvės turinio ribų nustatymu saviraiškos laisvės įgyvendinimo kontekste. Pirmasis – UAB „Sekmadienis“¹⁵ teisinis ginčas nagrinėtas Lietuvos nacionaliniuose teismuose ir EŽTT dėl draudžiamos reklamos, pažeidžiančios visuomenės moralės principus, remiantis Reklamos įstatymo 4 str. 2 d. 1 p. nuostatomis. Antrasis – UAB „Kiaulių valdovai“¹⁶ teisinis ginčas, kuris kilo dėl pateiktų draudžiamų skelbimų (reklamų), pažeidžiančių Reklamos įstatymo 4 str. 2 d. 10 p. nuostatas. Paskutinysis – vadinamoji „Turgelių“¹⁷ byla, kurioje kilo ginčas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – BK) 171 str. nuostatų pažeidimo, susijusių su religinių apeigų atlikimu (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000).

Pirmiausia bus nagrinėjamas atvejis, kuris laikomas apskritai pirmuoju teisiniu ginču, susijusiu su religijos laisvės ir saviraiškos laisvės atribojimu Lietuvoje. Ginčas kilo dėl 2012 m. rugsėjo 28 d. ir spalio 1 d. Valstybinėje vartotojų teisių apsaugos tarnyboje (toliau – VVTAT) gautų keturių atskirų skundų. Asmenys skundėsi, kad viešai skleidžiamos vieno rūbų dizainerio pavasario/vasaros kolekcijos pristatymo reklamos¹⁸ yra neetiškos ir įžeidžia tikinčiuosius (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. sausio 30 d. sprendimas byloje *UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą*). Pagrindiniai argumentai, dėl kurių išsiskyrė bendrovės ir VVTAT pozicijos – ar reklamoje pavaizduoti asmenys yra sietini su religiniais simboliais bei kokiu pagrindu asmenų ir išdėstytų teiginių visuma, leidžia preziumuoti, kad buvo pažeisti visuomenės moralės principai. Atkreipiamas dėmesys, kad VVTAT prašymu, 2013 m. kovo 5 d. Lietuvos vyskupų konferencija¹⁹ pateikė nuomonę apie reklamą nurodydama, kad toks šių simbolių vaizdavimas reklamoje skatina lengvabūdišką visuomenės požiūrį į krikščionių tikėjimą, propaguoja gyvenimo stilių, nesiderinantį su tikinčiojo žmogaus nuostatomis, pažemina krikščionių tikėjimo sakralumo simbolius ir pažeidžia visuomenėje priimtus moralės principus. UAB

---

¹⁵ Šiuo atveju yra kalbama apie Vilniaus apygardos administracinio teismo 2013 m. lapkričio 12 d. sprendimą administracinėje byloje, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartį administracinėje byloje, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. lapkričio 20 d. nutartį administracinėje byloje ir Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. sausio 30 d. sprendimą byloje UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą.

¹⁶ Šiuo atveju yra kalbama apie nagrinėtą teisinį ginčą dėl draudžiamos reklamos paskelbimo, kuris buvo išspręstas Vilniaus apygardos administracinio teismo 2018 m. kovo 2 d. nutartimi administracinėje byloje.

¹⁷ Šios bylos įvardinimas yra siejamas su Turgelių miestelio bažnyčia, kurioje dėl atlikto meninio (kontraversiško) pasirodymo buvo sutrikdyta religinių apeigų eiga, o dėl šių priežasčių kaltininkams pagal Vilniaus apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nuosprendį baudžiamojoje byloje buvo pritaikyta baudžiamoji atsakomybė ir paskirta piniginė bauda.

¹⁸ Reklamoje, kurioje dizaineris siekė pristatyti naują pavasario/vasaros rūbų kolekciją, buvo pavaizduoti vyras ir moteris bei išdėstyti tokie teiginiai kaip: „Jėzau, kokios tavo kelnės!“, „Marija brangi, kokia suknelė!“, „Jėzau Marija, kuo čia apsirengęs!“ (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2013 m. lapkričio 12 d. sprendimas administracinėje byloje).

¹⁹ **Lietuvos vyskupų konferencija** - Lietuvos Katalikų Bažnyčios lotynų apeigų vyskupų (aukšto laipsnio dvasininkų) sueiga (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2022d).

„Sekmadienis“ nesutikdamas su Lietuvos vyskupų konferencija nurodė, kad reklamoje buvo naudojamas žodžių žaismas, lietuvių šnekamojoje kalboje gerai žinomi emociniai įterpiniai, siekiant pateikti komišką reklamos pobūdį, o ne ką nors įžeisti. Tačiau VVTAT 2013 m. kovo 21 d. nutarimu bendrovei UAB „Sekmadienis“ už Reklamos įstatymo 4 straipsnio 2 dalies 1 punkto pažeidimą paskyrė pinigine baudą motyvuodama, kad teisės aktuose visuomenės moralės principai nėra apibrėžti, tačiau jie reikalauja gerbti kitų asmenų teises ir interesus. Tarnybos teigimu reklama, kuri galėtų žeminti ar niekinti asmenis dėl tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, laikytina amoralia ir nepriimtina. VVTAT pabrėžė, kad „reklamos elementų visuma, jų išdėstymas, vaizduojami asmenys bei simbolika vidutiniam vartotojui sudaro įspūdį, jog reklamoje vaizduoti asmenys ir simboliai sietini su religiniais simboliais“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. sausio 30 d. sprendimas byloje *UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą*). Dėl šios priežasties, UAB „Sekmadienis“ kreipėsi į Vilniaus apygardos administracinę teisumą su skundu prašydamas panaikinti VVTAT nutarimą.

2013 m. lapkričio 12 d. Pirmosios instancijos teismas sprendimu, sutikdamas su VVTAT nutarimu konstatavo, kad tokia reklamos forma iškraipo religinio simbolio esmę, yra draudžiama, o pinigine bauda buvo paskirta pagrįstai (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2013 m. lapkričio 12 d. sprendimas administraciniame byloje). Pirmosios instancijos teismas analizavo tokias ginčo ribas – „ar įstatymų tekste tiesiogiai nenumatytas ir neuždraustas religinio pobūdžio simbolių ir (ar) teiginių naudojimas komerciniams tikslams (reklamai) pažeidžia visuomenės moralės normas“ (Lastauskienė, 2017, p. 83). Pastebėtina, kad pirmosios instancijos teismo sprendime nebuvo pateikiama jokių teisinių argumentų, kodėl religinių simbolių vartojimas ne pagal paskirtį pažeidžia visuomenės moralės principus, o pats sprendimas buvo grindžiamas VVTAT ir Lietuvos Vyskupų Konferencijos pateikta pozicija. Teismo „motyvai“ dėl pažeidimo iš esmės argumentuojami vienoje pastraipoje, kurioje teismas nurodė, kad reklamoje naudojami simboliai yra laikytini religiniais, bendrovė platindama reklamą turi laikytis teisės aktuose numatytos tvarkos, o ūkio subjektai platindami reklamą neturi siekti tik materialinės gerovės, neatsižvelgdami į visuomenės moralės dorovės principus. Tačiau šie pirmosios instancijos teismo teiginiai laikytini abejotinais, nes teismas visiškai nepagrindė, kodėl religinių simbolių naudojimas ne pagal paskirtį yra ar gali būti laikomas pažeidimu, kokie įstatymai buvo pažeisti dėl bendrovės paskelbtos reklamos bei kodėl pirmosios instancijos teismo teigimu buvo pažeisti visuomenės moralės principai.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2014 m. balandžio 25 d. nutartimi Vilniaus apygardos administracinio teismo 2013 m. lapkričio 12 d. sprendimą paliko

nepakeistą. Apeliacinės instancijos papildomai nurodė, kad religija prisideda prie visuomenės narių moralės formavimo, religiniai simboliai visuomenės dvasinių vertybių sistemoje užima reikšmingą vietą, o netinkamas šių simbolių naudojimas ją menkina, neatitinka visuotinai priimtos moralės ir etikos normų (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis administracinėje byloje). Apeliacinės instancijos teismas tikinčiųjų įžeidimo faktą grindė remdamasis prie Lietuvos Vyskupų Konferencijos rašto pridėtu „beveik šimto tikinčiųjų“ kreipimusi. Remiantis tuo, modernioje vakarietiškoje valstybėje įsiteisėjo teismo sprendimas, sutapatinęs visuomenės moralę su nedidelės grupės tikinčiųjų ir Lietuvos Vyskupų Konferencijos pozicija. Apeliacinės instancijos teismas nepasitelkė ekspertų (religijos žinovų), ignoravo ir nebandė išaiškinti saviraiškos laisvės turinio ribų, kaip elgtis jei ši laisvė susiduria su religine sistema, koks yra religijos ir moralės santykis ir ar tikrai šiuo atveju buvo pažeista visuomenės moralė (Lastauskienė, 2017, p. 84). Šio sprendimo kontekste galima pažymėti, jog teisės doktrinoje yra nurodoma, kad valstybė įsipareigoja laikytis pasaulėžiūrinio ir religinio neutralumo, nesitapatina su kokia nors religija ir neįveda visiems privalomos religijos (Blinstrubis, 2009, p. 68-69). Todėl tokie apeliacinės instancijos teismo motyvai ne tik, kad yra kritikuoti, bet kartu ir pažeidžiantys pasaulėžiūrinio ir religinio neutralumo nuostatas. Be kita ko, kyla pagrįstų abejonių, ar apeliacinės instancijų teismų sprendimų motyvuojamoji dalis būtų visai kitokia jei į teismą būtų pasikreipę daugiau nei keli šimtai ar mažiau nei šimtas tikinčiųjų manančių, kad jų teisė į religijos laisvę buvo pažeista? Juk tai, jog būtų konstatuotas Konstitucijoje įtvirtintos laisvės pažeidimas, pakanka vieno nukentėjusio asmens. Be to, teismams nustatant religijos laisvės pažeidimą, turi būti pateikti konkretūs argumentai bei detalizuojama pažeidimo sudėtis, o asmenų grupės bendras įsitikinimas dėl religijos laisvės pažeidimo, nepagrindžia fakto, kad šią laisvę iš tiesų kažkas pažeidė.

Pažymėtina, kad nors Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo pirmininkas 2014 m. rugpjūčio 21 d. teikimu pavedė teisėjų kolegijai įvertinti, ar yra pagrindas atnaujinti procesą administracinėje byloje, tačiau proceso atnaujinimo buvo atsisakyta (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. lapkričio 20 d. nutartis administracinėje byloje). Be kita ko, šioje nutartyje teismas pateikė kritikuotina teiginį, nurodydamas, kad teisės doktrinoje išaiškinta, jog moralė reiškiasi papročių, tradicijų, religinių apeigų forma, įstatymų formuluojamomis elgesio taisyklėmis. Galima pažymėti, jog šios problemos kontekste teisės doktrinoje yra nurodoma, kad remiantis Konstitucinio Teismo praktika valstybė negali būti tapatinama su religine organizacija ir konkrečia religija arba pasaulėžiūra, o tai reiškia valstybės religinį ir pasaulėžiūrinį neutralumą (Blinstrubis,

2010, p. 149). Lietuvos Respublikoje vyrauja didelis kiekis skirtingų religinių organizacijų, o dėl vyraujančio skirtingo tikėjimo ar religijos, šių organizacijų atliekamų apeigų forma skiriasi. Todėl galima preziumuoti, jog teismas teigdamas, kad moralė reškiasi religinių apeigų forma, neįvardindamas konkrečios apeigų formos, iš esmės teigia, jog visos religinių apeigų formos yra visuomenės moralės sudedamieji elementai. Tačiau, kai kurios religinės apeigų formos reiškiasi šokiais, dainomis ar giedojimu²⁰. Taigi, kyla klausimas ar galima laikyti, kad šokis, dainavimas ar giedojimas kaip religinių apeigų forma yra apskritai susiję su morale ir ją apibrėžiančiais reiškiniais? Pažymėtina, kad dėl visuomenėje vyraujančio pliuralizmo ir netikinčių asmenų kiekio, negalima sutikti, jog tam tikra religinių apeigų forma yra laikoma viena iš visuomenės moralę apibūdinančių kriterijų. Be kita ko, nors didžioji dalis Romos Katalikų pamatinių puoselėjamų vertybių yra pripažįstamos ir Lietuvos visuomenėje. Tačiau tai nesudaro pagrindo teigti, kad religinės apeigos apibrėžia visuomenės moralę. Juolab, Lietuvoje egzistuoja ne tik Romos Katalikų tikėjimas, bet ir kitos religijos, išpažįstančios visai kitą moralės suvokimą. Todėl manytina, kad teismas per daug abstrakčiai vertino visuomenės moralės sąvoką į jos sudėtį įtraukdamas religinių apeigų formas.

Taigi, galima teigti, kad nacionalinių teismų sprendimuose egzistuoja tam tikros teisinio motyvavimo spragos. Nacionaliniai teismai, visuose sprendimuose tendencingai sutapatino visuomenės moralę su religinės organizacijos bei nedidelės grupės asmenų, manančių, kad jų teisė į religijos laisvę buvo suvaržyta, pozicijomis. Pastebėtina, kad nacionalinių teismų sprendimai yra grindžiami teisiškai kritikuotina ir nepagrįsta doktrina, kurios šaltinis nėra aiškus. Be kita ko, teismas neatkreipė dėmesio į tai, kad reklamos skelbimas yra susijęs su saviraiškos laisvę bei neanalizavo, kokios šiuo atveju yra religijos laisvės ribos saviraiškos laisvės įgyvendinimo kontekste.

Galiausiai, reklamos bendrovė UAB „Sekmadienis“ 2014 m. spalio 20 d. kreipėsi į EŽTT su peticija dėl Konvencijos 10 straipsnio pažeidimo²¹. EŽTT 2018 m. sausio 30 d. sprendimu vienbalsiai nusprendė, kad buvo pažeista Konvencijos 10 straipsnyje įtvirtinta teisė į saviraiškos laisvę (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. sausio 30 d. sprendimas byloje *UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą*). Lyginant EŽTT ir nacionalinių teismų sprendimus galima išvelgti tam tikrus skirtumus. Pirma, nacionaliniai teismai remdamiesi kritikuotina doktrina apibrėžė moralės sąvoką, kuomet EŽTT nurodė, kad

---

²⁰ **Apeigos** susideda iš tam tikrų gestų, laikysenos, **drabužių, žodžių, muzikos, šokių** (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2022a).

²¹ Konvencijos 34 straipsnyje nurodoma, kad kiekvienas fizinis asmuo, nevyriausybinė organizacija ar asmenų grupė, teigiantys, kad jie yra vienos iš Aukštųjų Susitariančiųjų Šalių padaryto Konvencijoje ir jos protokoluose įtvirtintų teisių pažeidimo auka, Teismui gali pateikti individualią peticiją. Aukštosios Susitariančiosios Šalys įsipareigoja niekaip netrukdyti veiksmingai pasinaudoti šia teise.

visuomenės moralės principų sąvoka yra plati, nepastovi ir ilgainiui kintanti, todėl tiksliai teisiškai ją apibrėžti gali būti neįmanoma. Antra, EŽTT sutiko su nacionalinių teismų pozicija, kad religinių simbolių naudojimas reklamoje buvo naudojamas ne religiniais tikslais, tačiau papildomai nurodė, kad nėra pagrindo konstatuoti pažeidimo, nes reklama nėra įžeidžianti, nepagarbi, nekursto neapykantos dėl religinių simbolių, jų neniekina. Trečia, nacionaliniai teismai sutapatino visuomenės moralės principų pažeidimą atsižvelgdami į didelės grupės tikinčiųjų pareikštą raštišką nepasitenkinimą dėl UAB „Sekmadienis“ paskelbtos reklamos. Tačiau EŽTT šiuo klausimu pažymėjo, kad Konvencija nėra orientuota tik į daugumą, nes tokiu atveju būtų suvaržytos mažumos grupės galimybės pasinaudoti Konvencijoje įtvirtintomis teisėmis (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. sausio 30 d. sprendimas byloje *UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą*). Taigi šiuo atveju, galima įžvelgti, kad tarp EŽTT ir nacionalinių teismų sprendimų vyrauja tam tikras skirtumas. Be kita ko, dėl nacionalinių teismų aplaidumo buvo nepagrįstai suvaržytos UAB „Sekmadienis“ teisės į saviraiškos laisvę.

Sutiktina su EŽTT pozicija, jog nacionalinės valdžios institucijos nepagrįstai teikė pirmenybę tikinčiųjų jausmams bei neatsižvelgė į bendrovės teisę į saviraiškos laisvę. EŽTT atsižvelgė į UAB „Sekmadienis“ nurodytus argumentus pirmosios instancijos teismo nagrinėjimo procese ir konstatavo, kad religinių simbolių vardai reklamoje yra naudojami kaip emociniai įterpiniai. Be kita ko, sutiktina su EŽTT pozicija, kad nacionaliniai teismai nenurodė koks gyvenimo stilius yra demonstruojamas reklamoje bei kodėl priešingas gyvenimo stilius negu tikinčio asmens, sudaro pagrindą konstatuoti, kad šis pažeidžia visuomenės moralės principus. EŽTT taip pat atskleidė religijos laisvės apsaugos ribas saviraiškos laisvės įgyvendinimo kontekste konstatuodamas, kad saviraiškos laisvė apima ir tas idėjas, kurios įžeidžia, šokiruoja ar trikdo, o pluralistinėje demokratinėje visuomenėje asmenys, nusprendę pasinaudoti laisve skelbti savo religiją, negali pagrįstai tikėtis, kad bus apsaugoti nuo bet kokios kritikos. Todėl tikintieji privalo toleruoti ir priimti, jog kiti asmenys nepripažįsta jų religinių įsitikinimų ar skelbia jų tikėjimui priešingą mokymą (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. sausio 30 d. sprendimas byloje *UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą*).

Taigi, EŽTT 2018 m. sausio 30 d. sprendimo byloje UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą pagrindu buvo suformuluotos gairės, kuriomis remiantis nacionaliniai teismai privalo nagrinėti teisinius ginčus dėl religijos laisvės turinio ribų nustatymo. Be kita ko, valstybei kyla pareiga puoselėti visuomenės pluralizmą bei užtikrinti, kad nacionalinės institucijos išlaikytų pusiausvyrą tarp visuomenės moralės principų apsaugos bei tikinčiųjų teisių ir saviraiškos laisvės apsaugos. Religinių simbolių naudojimas reklamoje

nereliginiais tikslais yra teisiškai pagrįstas ir galimas, kol tai neišniekina religinio simbolio esmės. Visuomenės moralės apibrėžimas yra labai sudėtingas dėl šio reiškimo neapibrėžtumo bei polinkio į kaitą, todėl tiksliai teisiškai jį apibrėžti iš esmės yra neįmanoma. Pažymėtina, jog visuomenėje ir Lietuvoje veikiančių religinių organizacijų puoselėjamų vertybių turinys gali sutapti. Tačiau Lietuvoje egzistuojančios moralės ir etikos normos nustatomos tradicijų, papročių ir įstatymų formuojamų elgesio taisyklių, o ne religiniu pagrindu. Atkreipiamas dėmesys, jog saviraiškos laisvės įgyvendinimas gali įžeisti ar trikdyti tikinčiuosius, o šie negali pagrįstai tikėtis, kad bus apsaugoti nuo bet kokios kritikos.

Pradedant nagrinėti antrąjį teisinį ginčą susijusį su religijos laisvės suvaržymu, būtina pažymėti, kad ši ir aukščiau nagrinėtus sprendimus sieja Reklamos įstatymo pažeidimai, susiję su religinių simbolių naudojimu. Skirtumas tik tas, kad šioje byloje saviraiškos laisvės ribų nepaisymas bei niekinamo pobūdžio veiksmai religinės organizacijos atžvilgiu, pažeidė teisę į religijos laisvę. UAB „Kiaulių valdovai“ kreipėsi į teismą su skundu, prašydamas panaikinti VVTAT 2017 m. spalio 5 d. nutarimą dėl Reklamos įstatymo pažeidimo (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2 d. nutartis administracinėje byloje). Teisinis ginčas kilo dėl bendrovės socialiniuose tinkluose pateiktų skelbimų, kurie ne tik kontraversiški, tačiau kartu ir žeminančio pobūdžio. Šiame teisiniame ginče pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad penkiuose iš šešių pateiktų skelbimų, įgyvendinant saviraiškos laisvę buvo pažeista religijos laisvė. Pirmajame bendrovės skelbime pateikta atversta knyga ant kurios viršelio pavaizduotas kryžius su įvairiais religiniais simboliais. Skelbime religinės organizacijos maldaknygė aptaškya raudonos spalvos mase, dalis knygos puslapių išplėšyta, išplėšytų puslapių tekstuose matomi religinės bendruomenės maldų tekstai. Reklamoje, šalia viso to yra padėtas sumuštinis ir kartu pateiktas bendrovės komentaras dėl įvykusio teroristinio išpuolio Paryžiuje²². Skelbime buvo siūloma sekmadienį neiti į bažnyčią, o vietoj to užsukti į bendrovės restoraną. Bendrovės teigimu ėjimas į bažnyčią pažemina teroro akto metu mirusius ir nukentėjusius asmenis, kurie žuvo dėl religinių fanatikų kaltės. Bendrovė skelbime pateikė pasiūlymą, kuriuo skatino, pavalgius pas juos restorane šluostytis barzdas „kvailomis maldomis“ (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2018 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje). Be to, tekste buvo nurodomi tokie teiginiai kaip „velniop religiją“ ir kt. Teisėjų kolegija pažymėjo, kad taip pateikta maldaknygė (aptaškya padažu) paniekina religinį simbolį. Panieką patvirtina ir bendrovės pateiktas komentaras, kuris skatina ateiti įsigyti bendrovės ruošiamo maisto, neiti į bažnyčią,

---

²² Manytina, jog kalbama apie 2015 m. lapkričio 13-14 d. Paryžiuje įvykusius teroro išpuolius.

maldaknygės puslapius naudoti niekinamu būdu – kaip popierinį rankšluostį ar servetėlę. Kitame skelbime matomas prie kryžiaus prikaltas tik apatinės kelnaitės dėvintis besišypsantis vyras (aiškiai matosi vyriško lytinio organo kontūrai), kurio kūnas suvarstytas raišteliais, ant galvos uždėtas kanapių vainikas su bendrovės pavadinimo užrašu. Reklamoje papildomai nurodoma, kad tokio pobūdžio bendrovės atvirukus, advento laikotarpio metu, klientai gali įsigyti už tam tikrą pinigų sumą. Teismas nurodė, kad skelbime pavaizduotų elementų visuma (religinis simbolis – Jėzus Kristus, minimas advento laikotarpis, rojus ir Dieviškasis apsireiškimas²³) vidutiniam vartotojui sudaro įspūdį, jog reklamoje vaizduojamas asmuo ir simboliai yra sietini su religija, o pateiktas komentaras tik dar labiau sustiprina reklamos įspūdį, jog joje yra pavaizduotas Jėzus Kristus. Teismas pažymėjo, kad Jėzaus Kristaus nukryžiuavimas tikinčiajam siejasi su skausmu, kančia, auka dėl žmonių, tikėjimo, o skelbime šis aktas atsispindi visiškai kitaip. Religiniam simboliui – Jėzui Kristui ant galvos yra uždėtas erškėčių vainikas, o aptariamoje reklamoje bendrovė Jėzų Kristų pavaizdavo su kanapių vainiku. Todėl pirmosios instancijos teismo nuomone, tikinčiųjų skausmo ir kančios simbolis buvo sulyginamas su svaigalais ir atsipalaidavimu. Trečiasis skelbimas sietinas su antruoju, tačiau tapačioje atviruko reklamoje, ant Jėzaus Kristaus krūtinės (spenelių) uždėti „X“ formos simboliai, su bendrovės komentaru, kuriame atsiprašoma asmenų, kuriuos įžeidė ankstesnis bendrovės skelbimas. Todėl norėdami išpirkti savo kaltę šie pateikia cenzūruotą versiją susijusią su pasauliniu judėjimu²⁴. Sutiktina su teismo nuomone, kad toks pasaulinio judėjimo idėjos palaikymas, paniekinant religinį simbolį yra netinkamas. Nors bendrovė vartotojų atsiprašė už aukščiau pateiktą reklamą, tačiau naujoji reklamos versija su „X“ ženklu ant krūtinės, papildomai išniekino religinį simbolį. Taigi, galima pastebėti, kad šiame nagrinėjamame ginče UAB „Kiaulių valdovai“ skirtingai nei UAB „Sekmadienio“ byloje sleisdami savo pasaulėžiūrą ne kartą išniekino religinių simbolių reikšmę. Bendrovės vartojami teiginiai: „kvailomis maldomis“, „velniop religiją“, akivaizdžiai simbolizuoja panieką religinės organizacijos atžvilgiu. Manytina, kad pasirinktas kontekstas – religinė maldaknygė, maldos, Jėzus Kristus, adventas bei kiti su religine organizacija susiję religiniai simboliai atspindi, kad sąmoningai buvo siekiama sukelti visuomenės diskusijas, susijusias su religiniais įsitikinimais. Be kita ko, pakartotinis to paties skelbimo pateikimas, kuriame yra

---

²³ **Apreiškimas** - krikščionybės teologinė kategorija, įvardijanti Dievo savęs paliudijimą, esmę ir veikimą (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2018a).

²⁴ „Free the nipple“ (liet. – išlaisvinkime spenelius) – ši frazė 2013 m. tapo feminisčių judėjimo šūkiu. Judėjimas susilaukė didelio susidomėjimo po Lina Esco's dokumentinio filmo Free the Nipple (The Guardian, 2023).

išniekinamas Jėzus Kristus parodo, kad bendrovė, nepaisydama teisiškai neleistinų veiksmų, ignoruodama pažeidimo faktą, toliau juos atlieka.

Ketvirtajame skelbime matomi aukščiau aptartų skelbimų paveikslukai bei apverstais kryžiais papuošta kalėdine eglute. Bendrovės teigimu, ant kryžiaus nukryžiuotas asmuo yra Šv. Petras²⁵. Teismas su tokia bendrovės pozicija nesutiko ir nurodė, kad ant eglutės pakabinti kryžiai, ant kurių matosi prikaltas prie kryžiaus Jėzus Kristus su erškėčių vainiku, o ant Šv. Petro galvos vainikas nebuvo uždėtas. Be to, skelbime virš nukryžiuotojo galvos yra lentelė²⁶ tokia kokia buvo prikalta tik virš Jėzaus Kristaus galvos, nors virš Šv. Petro galvos jokios lentelės apskritai nebuvo, o šis kryžius vaizduojamas tiesiog tik kaip apverstas kryžius be jokio prikalto asmens. Paskutiniame bendrovės skelbime pavaizduoti vyrai, kurie rodo nepagarbius gestus, o už jų ant sienos nutapyta pusnuogė moteris su aureole, šalia moters pavaizduotas delfinas. Skelbime suknelė kuria dėvi moteris pateikta su gilia iškirpte, apnuoginant krūtis, kojas, šlaunis ir sėdmenis bei pateiktas bendrovės komentaras, kad po gero vakarykščio vakarėlio tik atgailauti Švč. Mergelės Marijos glėbyje. Sutiktina su teismo nuomone, kad toks Švč. Mergelės Marijos, simbolizuojančios nekaltumą, šventumą, dorybę, pavaizdavimas yra paniekiantis religinio simbolio esmę. Delfinas prie Švč. Mergelės Marijos buvo pavaizduotas kaip Švč. Mergelės Marijos priešingybė, siekiant taip sumenkinti ir išniekinti religinio simbolio reikšmę. Be kita ko, pirmosios instancijos teismas nesutiko, jog religinės organizacijos turi toleruoti ir priimti bendrovės poziciją, kuria siekiama paneigti religinius simbolius juos išniekinant, pažymėdamas, kad sąvokos „įsitikinimų neigimas“ ir „įsitikinimų niekinimas“ nėra tapačios (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2018 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje). Galima teigti, kad šiuo atveju egzistuoja tam tikras teisinio argumentavimo skirtumas tarp nacionalinių teismų sprendimų lyginant UAB „Kiaulių valdovai“ ir UAB „Sekmadienis“ bylas. Pastebėtina, kad skirtingai nei UAB „Sekmadienis“ nacionalinių teismų sprendimuose, šioje byloje pirmosios instancijos teismas analizuodamas skelbimus atskleidžia religinių simbolių bruožus bei pagrindžia, kodėl netinkamas religinio simbolio naudojimas reklamoje išniekina jo reikšmę. Be kita ko, pirmosios instancijos teismas atskleidė religinių įsitikinimų neigimo ir įsitikinimų niekinimo sąvokų skirtumus.

Atkreipiamas dėmesys, kad bendrovė bylos nagrinėjimo metu kėlė klausimus, ar šioje byloje nagrinėjamas teisinis ginčas nėra tapatus ir ar neturėtų būti taikomos 2018 m.

---

²⁵ **Petras** - vienas iš dvylikos apaštalų, pirmasis popiežius, šventasis (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2022e).

²⁶ Lentelėje buvo parašyta INRI (sutrumpinta lotyniška frazė „Iėsus Nazarėnus, Rex Iūdaeōrum“, reiškianti „Jėzus Nazarietis Žydų Karalius“) (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2018b).

sausio 30 d. EŽTT byloje UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą sprendime suformuluotos taisyklės. Pirmosios instancijos teismas konstatavo, jog šių bylų teisiniai santykiai yra panašūs, tačiau faktinės aplinkybės skiriasi. Pirma, UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą EŽTT pripažino, jog reklamose religiniai simboliai buvo naudojami komerciniais tikslais, todėl buvo apribota pareiškėjo teisė į saviraiškos laisvę, o šiuo atveju, vaizduojamos reklamos yra provokuojančios, skatinančios diskutuoti. Pažymėtina, kad pati bendrovė yra nurodžiusi, jog reklama buvo nukreipta į elgesio modelio, mąstymo ir požiūrio keitimą konkrečiais klausimais, siekiant skatinti faktais grįstą ir empirinį žmonių požiūrį į gyvenimą, kritinį mąstymą, liberalias idėjas. Be kita ko, teismų praktikoje yra išaiškinta, kad reklamose vaizduojami religiniai simboliai yra niekinami tuomet, kai jie yra tikslingai sumenkinami, rodoma panieka ar nepagarba, kai jie pateikiami kontekste, iškreipiančiame su šiais simboliais siejamų vertybių turinį (Vilniaus apygardos administracinio teismo 2018 m. kovo 2 d. nutartis administracinėje byloje).

Taigi galima teigti, kad po EŽTT 2018 m. sausio 30 d. sprendimo byloje UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą nacionalinių teismų sprendimai, nagrinėjant bylas, susijusias su religijos laisvės suvaržymais, tapo labiau motyvuoti ir pagrįsti. Nagrinėjamame antrame teisiniame ginče galima pastebėti, kad nacionaliniai teismai pritaikė EŽTT 2018 m. sausio 30 d. sprendime byloje „Sekmadienis“ prieš Lietuvą suformuluotas taisykles. Pirmosios instancijos teismas, nagrinėjant antrąjį teisinį ginčą, aptarė visų pateiktų reklamų turinį, pagrįstai nurodė, kodėl tam tikros reklamos yra niekinamo pobūdžio. Nacionalinis teismas atribojo „įsitikinimu neigimo“ bei „įsitikinimo niekinimo“ sąvokas, atskleidė, kodėl buvo pažeista religinių organizacijų teisė į religijos laisvę bei kodėl nagrinėtinas ginčas nėra tapatus EŽTT išnagrinėtam ginčui UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą byloje. Nors tiek EŽTT sprendime UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą, tiek antrajame teisiniame ginče vyrauja tokie pat teisiniai santykiai, tačiau nacionalinis teismas pagrįstai nustatė, kad teisiniame ginče egzistuoja skirtingos teisinės aplinkybės, o bendrovė peržengė saviraiškos laisvės ribas ir išniekino religinių simbolių esmę. Skirtingai nei UAB „Sekmadienis“ nacionalinių teismų sprendimuose, šioje byloje pirmosios instancijos teismas nesuteikė pirmenybės bylos šalių teisėms ir atsižvelgė į ginčo problematiką. Teismas tinkamai nustatė, kokiais veiksmais įgyvendinant saviraiškos laisvę buvo suvaržytos kitų asmenų teisės į religijos laisvę, ir atskleidė, kad didžioji dalis skelbimų buvo susiję su vienos ideologijos aukštinimu paniekinant kitą.

Trečiasis teisinis ginčas, skirtingai nei aukščiau aptarti, kilo ne dėl Reklamos įstatymo, o dėl BK nuostatų, susijusių su religijos laisvės suvaržymu pažeidimo (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000). Visuomenėje šis teisinis ginčas dar

įvardijamas kaip „Turgelių“ byla (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Nagrinėjamoje byloje, asmenys buvo kaltinami pagal BK 24 str. 4 d. ir 171 str. už tai, kad veikdami pagal režisieriaus sukurtą scenarijų atliko viešą pasirodymą bažnyčioje, kurio metu apsirengę dvasininkų liturginiais drabužiais, atvyko į bažnyčią, kurioje tuo laiku turėjo įvykti iš anksto suplanuotos religinės apeigos – atlaidai²⁷ Žolinių iškilmėms paminėti. Užėjus į bažnyčią, kurioje vyko bendra tikinčiųjų rožinio malda²⁸ bei išpažinčių klausymas, kaltinamieji, atsistoję bažnyčios viduryje tikinčiųjų akivaizdoje, garsiai lenkų kalba, ragino parapijiečius atvykti į spalio 11 d. Siemens arenoje vyksiantį renginį „Zero Show“ bei siūlė ir dalino suktines. Kaltinamieji nurodė, kad religinių apeigų nesutrikdė, vaidinimas buvo meninė akcija, kurią tikintieji suprato ir priėmė geranoriškai o siekis buvo susijęs su diskusijų paskatinimu apie vykstančias blogybes katalikų dvasininkų tarpe. Šiame teisiniame ginče pirmosios instancijos teismas suformulavo naują praktiką, kurioje atskleidė sąvokos „religinės apeigos“ turinį. Teisėjų kolegiją pabrėžė tai, kad religinės apeigos nėra tik šv. Mišios, bet ir apeigos prieš jas tarp kurių yra ir atgailos sakramentas²⁹ atliekant išpažintį. Kaltinamieji savo veiksmais sutrikdė šį sakramentą, tuomet kai abu kunigai turėjo nutraukti išpažinčių klausymą dėl bažnyčioje atliekamo pasirodymo. Be to, kaltinamieji sutrikdė ir kitas įprastas katalikų bažnyčioje dvasines praktikas, skirtas susikaupti mišioms ir išpažinti tikėjimą³⁰, asmeninio rožinio kalbėjimą, o šios dvasinės praktikos, be jokios abejonės, laikytinos religinėmis apeigomis. Nuosprendyje taip pat randama aktuali EŽTT praktika panašių bylų kontekste. EŽTT yra pažymėjęs, kad tam tikras elgesio taisyklių pažeidimas religinių apeigų vietoje gali būti sankcionuotas ir yra pateisinamas, o tai, kad toks elgesys yra demonstruojamas religinių apeigų metu yra vienas iš kriterijų nustatant šį pažeidimą. Teisėjų kolegija taip pat pažymėjo, kad BK 171 str. taikymo praktikos nėra, todėl remdamasis BK 284 str. buvo atskleista įžūlių veiksmų byloje dėl religijos laisvės pažeidimų sąvoka. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad „įžūliu laikytinas elgesys, kai demonstruojama nepagarba tikintiesiems, nepaisoma elgesio religinių apeigų vietoje normų <...> Kaltinamieji savo veiksmais, t. y. sutapatindami vyskupą su juokdariu, prieš pamaldas susikaupusiems tikintiesiems reklamuodami komercinį renginį, kuris kritikuoja bažnyčią, išjuokdami Komunijos sakramentą, dalindami tikintiesiems imituotas narkotikų

²⁷ **Atlaidai** - Bažnyčios šventė, dažniausiai siejama su Švč. Mergelės Marijos ir šventųjų gyvenimu. Tą dieną tikintieji, atlikę Bažnyčios numatytas apeigas, gali gauti nuodėmių atleidimą ir pelnyti atlaidus sau bei mirusiesiems (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2021a).

²⁸ **Rožinis, rožančius** - katalikų meditacinė kartotinė malda (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2021b).

²⁹ **Sakramentai** - Jėzaus Kristaus įsteigti ir Bažnyčiai perduoti regimieji ženklai Dievo malonei gauti (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2019a).

³⁰ **Tikėjimo išpažinimas** - kurios nors religijos tikėjimo turinio esmės santrauka formulės pobūdžio sakiniiais (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2019b).

suktines, sukeldami tikintiesiems stiprias ilgai trunkančias neigiamas emocijas, be jokios abejonės elgėsi įžūliai“ (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Be kita ko, nuosprendyje pasisakoma ir dėl tikinčiųjų patirtų neigiamų emocijų, nurodant, kad vaidinimas sugadino šventinę iškilmingą nuotaiką, tikintieji dėl vaidinimo patyrė neigiamas emocijas, kurios tęsėsi dar ilgą laiką po jų ir todėl sutrikdė mišias, kaip vieną iš religinės praktikos elementų. Nuosprendžio dalyje dėl saviraiškos laisvės įgyvendinimo yra pažymima, kad tokio pobūdžio „protestas“ negali būti laikomas saviraiškos laisve, nes kaltinamųjų pasirodymo bažnyčioje prasmė nėra aiški. Kaltinamieji teisme teigė, kad šiuo vaidinimu buvo siekiama paskatinti diskusijas dėl katalikų dvasininkų veiklos, susijusios su pedofilija, tačiau bažnyčioje savo kalboje, „protesto“ metu, nebuvo užsiminta apie katalikų dvasininkų pedofiliją ir neaišku kaip šis kaltinamųjų pasirodymas bažnyčioje galėjo paskatinti tokias diskusijas. Todėl teismas konstatavo, kad vienintelis kaltinamųjų tikslas buvo reklamuoti komercinį renginį, o tai nieko bendro neturi su teise teisėtai reikšti savo įsitikinimus. Teisė reikšti įsitikinimus nėra absoliuti, ja leistina naudotis tiek, kiek ji nepažeidžia kitų žmonių, tarp jų ir tikinčiųjų teisių (Vilniaus apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Taigi galima teigti, kad „Turgelių byla“ yra puikus pavyzdys kaip nacionaliniai teismai turėtų spręsti ginčus dėl religijos laisvės pažeidimų. Nagrinėjamu atveju nacionalinis teismas, motyvuotai ir pagrįstai išnagrinėjo teisinį ginčą ir suformulavo naują praktiką, susijusią su religinių apeigų bei įžūlių veiksmų, bylose dėl religijos laisvės pažeidimų atskleidimu. Teismas taip pat nurodė, kad kaltinamųjų veika laikytina nusikalstama ir negali būti pripažįstama kaip tam tikra saviraiškos laisvės išraiškos forma.

Taigi pirmosios ir apeliacinės instancijų sprendimai UAB „Sekmadienio“ byloje³¹ stokojo teisinio motyvavimo nustatant teisinės religijos laisvės ribas. Nacionaliniai teismai nesugebėjo pagrįsti, kodėl pateiktų religinių simbolių naudojimas reklamoje yra draudžiamas, taip pat sutapatino visuomenės moralę su nedidelės grupės tikinčiųjų ir Lietuvos vyskupų konferencijos pozicija. Kita vertus, EŽTT 2018 m. sausio 30 d. sprendimu byloje UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą, kritikuojuant pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų sprendimus, buvo suformuluotos teisinių ginčų, susijusių su religijos laisvės turinio ribų nustatymu saviraiškos laisvės įgyvendinimo kontekste, gairės. Be kita ko, EŽTT atskleidė pliuralizmo poreikį demokratinėje valstybėje, nurodė, kad moralės apibrėžtis teisiškai yra sudėtingai suprantama bei išaiškino tai, jog pliuralistinėje

---

³¹ Turima omenyje Vilniaus apygardos administracinio teismo 2013 m. lapkričio 12 d. sprendimą; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartį; Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. lapkričio 20 d. nutartį.

demokratinėje visuomenėje asmenys, nusprendę pasinaudoti laisve skelbti savo religiją gali būti kritikuojami. UAB „Kiaulių valdovai“ pateiktuose skelbimuose įgyvendinant saviraiškos laisvę buvo pasitelkiami niekinamo pobūdžio veiksmai. Pirmosios instancijos teismas atsižvelgdamas į niekinamo pobūdžio veiksmus bei vadovaudamasis EŽTT 2018 m. sausio 30 d. sprendimo byloje UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą suformuluotomis teisinio ginčo nagrinėjimo gairėmis dėl religijos laisvės pažeidimų, pagrįstai ir motyvuotai atribojo įsitikinimų niekinimo bei įsitikinimu neigimo sąvokas, atskleidė religijos ir saviraiškos laisvių turinio ribas bei suformavo naują teismų praktiką nagrinėjant teisinius ginčus religijos laisvės pažeidimų kontekste. Remiantis „Turgelių“ byloje suformuluota praktika, galima pastebėti, kad EŽTT 2018 m. sausio 30 d. sprendime byloje UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą suformuluotos nuostatos yra aktualios ne tik teisiniuose ginčiuose, kylančiuose administracine tvarka dėl religinių simbolių naudojimo reklamoje, bet apskritai visuose teisiniuose ginčiuose, kylančiuose dėl religijos laisvės pažeidimų (net ir ginčiuose, kuriuose kyla baudžiamoji atsakomybė). Be kita ko, „Turgelių“ byloje teismas suformulavo naują praktiką, susijusią su religinių apeigų bei įžūlių veiksmų, bylose dėl religijos laisvės pažeidimų sąvokų atskleidimu.

3. RELIGIJOS LAISVĖS KAITOS TENDENCIJOS. AR EGZISTUOJA TEISINIO REGULIAVIMO KAITOS POREIKIS DĖL RELIGINIŲ ORGANIZACIJŲ SPECIALAUS STATUSO NUSTATYMO LIETUVOJE?

Lietuvoje įtvirtintas specialaus juridinio asmens statuso suteikimas religinėms organizacijoms yra atskleidžiamas teismų jurisprudencijoje. Konstitucinis Teismas yra išaiškinęs, jog konstitucinė nuostata „bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu“ negali būti aiškinama kaip reiškianti įpareigojimą valstybei atitinkamus susitarimus sudaryti su visomis tradicinėmis Lietuvoje religinėmis organizacijomis, taip pat kitomis valstybės pripažintomis religinėmis organizacijomis (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. sprendimas). Be kita ko, Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad toks susitarimas tėra įstatymų leidėjo geros valios išraiška ir savaime nepažeidžia asmenų lygiateisiškumo: „Konstitucinė nuostata „bažnyčių bei kitų religinių organizacijų būklė valstybėje nustatoma susitarimu“ negali būti aiškinama kaip reiškianti įpareigojimą valstybei atitinkamus susitarimus sudaryti su visomis tradicinėmis Lietuvoje bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis, taip pat kitomis valstybės pripažintomis bažnyčiomis ir religinėmis organizacijomis. Valstybė laisvai sprendžia sudaryti atitinkamus susitarimus arba jų nesudaryti, o jeigu sudaryti, tai su kuo. Minėta konstitucinė nuostata negali būti aiškinama ir taip, kad jeigu valstybė yra sudariusi tam tikrą susitarimą su kuria nors viena bažnyčia ar religine organizacija, tai ji turi atitinkamus susitarimus sudaryti ir su kitomis Lietuvoje veikiančiomis bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. sprendimas). Taigi, valstybei yra suteikiama diskrecijos teisė nuspręsti, su kuo sudaryti ar nesudaryti atitinkamus susitarimus dėl religinių organizacijų būklės Lietuvoje. Ši nuostata nepažeidžia asmenų lygiateisiškumo, tačiau pasireiškia kaip įstatymų leidėjo geros valios išraiška.

Manytina, kad ši Konstitucinio Teismo argumentacija yra siejama su Romos Katalikų Bažnyčios teisine padėtimi, nes tik su ja (Šventuoju Sostu) Lietuva yra sudariusi sutartis (Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir valstybės teisiniu aspektu, 2000). Todėl dėl tokios Konstitucinio Teismo pozicijos kyla abejonė, nes Konstitucinis Teismas minėtame sprendime nurodė, jog „Konstitucija įtvirtina trejopą Lietuvoje veikiančių bažnyčių bei religinių organizacijų statusą: vienos bažnyčios bei religinės organizacijos yra tradicinės Lietuvoje, kitos (tradicinėmis Lietuvoje nesančios) bažnyčios bei religinės organizacijos yra valstybės pripažintos, dar kitos Lietuvoje veikiančios bažnyčios bei religinės organizacijos neturi nei tradicinių

Lietuvoje, nei valstybės pripažintų statuso“, tai savaime prieštarauja asmenų lygiateisiškumo principui, jeigu konstitucinio teisinio statuso subjektai negali naudotis to konkretaus statuso asmenų teisėmis. T. Blinstrubio manymu, taip nutinka todėl, kad kai kurios iš trejopo statuso lygmens religinės organizacijos (pvz., tradicinė Romos Katalikų Bažnyčia), kurioms taip pat skiriamas tas pats konstitucinis reguliavimas, palyginti su kitomis to konstitucinio statuso religinėmis organizacijomis, kurioms taip pat skiriamas tas pats konstitucinis reguliavimas, yra traktuojamos kitaip, „nors tarp jų nėra tokių skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas“ (Blinstrubis, 2010, p. 150-151). Taigi, galima daryti išvadą, kad Lietuva šiuo metu yra sudariusi vienintelį tokio pobūdžio susitarimą su Šventuoju Sostu dėl santykių tarp Romos Katalikų Bažnyčios ir valstybės teisinių santykių reglamentavo. Manytina, kad taip yra todėl, kad Romos Katalikų Bažnyčia yra traktuojama skirtingai nei kitos religinės organizacijos Lietuvoje.

Yra pagrindo įžvelgti, kad Lietuvoje įsitvirtinęs teisinis reguliavimas dėl valstybinio religinių organizacijų pripažinimo nėra tinkamas. Tokią išvadą galima padaryti apžvelgus daug dėmesio sulaukusias religinės bendruomenės „Romuva“ pastangas įgyti valstybės pripažintos religijos statusą. 2017 m. senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ kreipėsi į Seimo Žmogaus teisių komitetą su prašymu suteikti jai valstybės pripažintos religinės bendrijos statusą. Pareiškėjos prašymą išnaginėjusi Teisingumo ministerija parengė išvadą, kad „Romuva“ atitiko nacionalinėje teisėje keliamus reikiamus valstybės pripažinimo siekiančiai religinei bendrijai reikalavimus. 2019 m. birželio 26 d. Lietuvos Vyskupų Konferencijos pirmininkas elektroniniu paštu atsiuntė kreipimąsi Seimo nariui, parlamentinės grupės „Už šeimą“ pirmininkui. Laišką gavęs asmuo persiuntė jį kitiems tos grupės nariams (grupę sudarė aštuoniasdešimt vienas Seimo narys). Be kita ko, Lietuvos Vyskupų Konferencija pažymėjo, kad pati sąvoka „senovės baltų religinė bendrija“ yra klaidinanti ir mokslškai beprasmiška, nes niekada nebuvo universalus ir vieningo „senovės baltų tikėjimo“. Tariamai išlikę šio tikėjimo fragmentai laikytini „prietarais bei maginį atspalvį turinčiais valstiečių papročiais“ (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ prieš Lietuvą*). Galiausiai Lietuvos Vyskupų Konferencija siekė įtikinti, kad visuomenės palaikymas religiniam judėjimui turėtų būti grindžiamas platesniais tyrimais, o ne vien sociologinėmis apklausomis. 2019 m. birželio 27 d. posėdžio metu Seimas priėmė bendrijai nepalankų sprendimą. Tuomet 2019 m. rugsėjo 2 d. senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ kreipėsi į EŽTT prašydama pripažinti, kad Seimui atsisakius suteikti šiai religinei organizacijai valstybės pripažintos religinės bendrijos statusą, buvo

pažeisti Konvencijos 6 (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą), 9 (minties, sąžinės ir religijos laisvė), 13 (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) ir 14 (diskriminacijos draudimas) straipsniai (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ prieš Lietuvą*).

2021 m. birželio 8 d. EŽTT priėmė sprendimą, kuriame nustatė, kad Lietuvos Respublika pažeidė Konvencijos 9 ir 14 straipsnius. Pastebėtina, kad ši religinė bendrija kreipėsi į EŽTT, nes Lietuvos Respublikos nacionalinėje teisėje nėra numatytos galimybės apskųsti tokį Seimo sprendimą – taigi pareiškėja neturėjo veiksmingos teisinės gynybos priemonės. Sprendžiant peticijos priimtinumą klausimą, EŽTT konstatavo, kad nei Vyriausybė, nei kitos šalies valdžios institucijos neginčijo, jog Lietuvoje egzistuoja kelios bendruomenės, kurių teigimu šios išpažįsta senąjį baltų tikėjimą. Pažymėtina, jog 1992 m. dalis šių bendruomenių buvo oficialiai įregistruotos, o pats tikėjimas buvo įtrauktas į nacionalinius surašymus kaip vienas iš galimų būdų asmenims apibūdinti savo religinius įsitikinimus. Sprendime nurodyta, kad 2002 m. valdžios institucijoms išnagrinęjus „Romuvos“ religinės bendrijos statutą ir pagrindinius tikėjimo principus pareiškėja buvo įregistruota kaip religinė bendrija. Taigi, EŽTT padarė išvadą, kad iki Seimo diskusijų, po kurių buvo priimtas ginčijamas sprendimas, nacionalinėms valdžios institucijoms nekilo abejonų, kad pareiškėja iš tikrųjų buvo religinė bendrija, todėl nėra pagrindo abejoti pareiškėjos religiniu pobūdžiu. Be kita ko, Seimas kitoms panašią religiją išpažįstančioms religinėms bendrijoms yra suteikęs valstybinį pripažinimą, todėl pareiškėja analogiškoje ar atitinkamai panašioje situacijoje buvo traktuojama skirtingai nei kitos religinės bendruomenės, tokiu būdu pažeidžiant Konvencijos 14 straipsnyje įtvirtintą diskriminacijos draudimo normą (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ prieš Lietuvą*).

EŽTT taip pat pažymėjo, kad ginčijamame Seimo sprendime nebuvo jokių argumentų, pagrindžiančių patį sprendimą. Be to, įstatymai nenumato jokių pagrindų, kuriais Seimas turi teisę nesuteikti religinei bendrijai valstybės pripažinimo, jeigu šios atžvilgiu Teisingumo ministerija yra priėmusi palankią išvadą. EŽTT kritiškai vertino ir tai, kad sprendimą dėl religinės bendrijos valstybės pripažinimo priima Seimas, nors politinės institucijos sprendimai pagal politinę procedūrą prigimtį gali būti nulemti tam tikrų politinių įvykių. EŽTT, vertindamas Seimo narių argumentus, išsakytus parlamentinių diskusijų metu, dėl abejonų ar pareiškėjos veikla iš tiesų buvo religinė, o ne kultūrinė ar etnografinė, ir ar „baltų tikėjimo“ egzistavimas buvo pakankamai įrodytas, pažymėjo, kad pareiškėja buvo įregistruota kaip religinė bendrija ir jos religinio pobūdžio neginčijo jokios susijusios institucijos. Teismas nurodė, kad Seimo atliktas vertinimas,

kuriuo yra kvestionuojami pareiškėjos įsitikinimai ir tų įsitikinimų reiškimo būdai, yra nesuderinamas su valstybės neutralumo ir nešališkumo pareiga (EŽTT nustatė Konvencijos pažeidimą..., 2021). Pažymėtina, kad teismas nesutiko su pozicija, jog religijos, kurios laikosi dauguma gyventojų, egzistavimas ar įtampa tarp pareiškėjos ir religijos daugumos, galėtų būti objektyviai pagrįstu pagrindu, atsisakant suteikti valstybės pripažintos religinės bendrijos statusą. Be to, demokratinės visuomenės išlikimas yra neatsiejamai susijęs su religinio pliuralizmo puoselėjimu. Valstybės valdžiai kyla pareiga užtikrinti, kad konkuruojančios religinės bendruomenės ar bendrijos toleruotų viena kitą, o toks vaidmuo yra palankus viešajai tvarkai, religinei darnai ir tolerancijai demokratinėje visuomenėje ir vargu, ar gali būti suvokiamas kaip mažinantis tikėjimo ar religinės organizacijos, su kuria istoriškai ir kultūriškai susiję konkrečios šalies gyventojai, vaidmenį (EŽTT nustatė Konvencijos pažeidimą..., 2021).

Taigi galima teigti, kad ši byla yra svarbi tuo, kad teismas atkreipė dėmesį į tai, jog Lietuvoje politinėms institucijoms suteikiant kompetenciją nustatyti religinės bendrijos valstybės pripažinimo statusą, neretai galutinį tokio sprendimo priėmimo faktorių lemia įvairūs politiniai įvykiai. Atkreiptinas dėmesys, kad priimant sprendimą dėl „Romuvos“ religinės bendrijos valstybinio pripažinimo, Seimas elgėsi šališkai. Todėl Lietuvos nacionalinės teisės reguliavimas, priimant sprendimus dėl religinių bendruomenių ar bendrijų valstybinio pripažinimo, kai galutinį sprendimą teikia Lietuvos Respublikos Seimas yra ydingas: joje egzistuoja nemažai spragų, vyrauja problemos susijusios su politinės institucijos nešališkumu, neutralumu bei sprendimo pagrįstumu. Be kita ko, teisiniame ginče yra atkreipiamas dėmesys, kad Lietuvoje nėra nustatyta Seimo sprendimo dėl religinių organizacijų statuso nustatymo apskundimo tvarka nacionalinių teismų lygmeniu, o tai iš esmės apsunkina tam tikrų religinių organizacijų teisiųjų interesų apsaugą.

Nagrinėjamos temos kontekste, svarbu atkreipti dėmesį, kad remiantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 17 straipsnio 1 dalimi valstybės narės turi diskrecijos laisvę nustatyti bažnyčių ir religinių asociacijų ar bendruomenių statusą nacionalinės teisės nuostatomis (Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo, 2012). Konstitucinio Teismo praktikoje nurodoma, kad įstatymu negali būti nustatytas toks sprendimo dėl valstybės pripažinimo suteikimo tam tikrai religinei organizacijai teisinis reguliavimas, kuriuo būtų suvaržomos, negrįstai apsunkinamos ar net paneigiamos Konstitucijos 43 str. 1 dalyje garantuojamos religinių organizacijų, kurios turi atramą visuomenėje bei kurių mokymas neprieštarauja įstatymams, teisės būti išskirtoms iš kitų tradicinėmis nesančių religinių organizacijų, suteikiant joms specialų statusą. Pažymėtina, kad religinėms organizacijoms

kreipiantis dėl valstybės pripažinimo statuso nustatymo, nacionalinė teisė negali numatyti pernelyg ilgo termino teisei kreiptis dėl valstybės pripažinimo įgijimo arba pernelyg sudėtingos statuso įgijimo procedūros (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. nutarimas).

EŽTT savo jurisprudencijoje, nagrinėjamos teisinės problemos kontekste, yra pabrėžęs, jog religijos laisvei išvis nereikia sukurti specialių teisinių sąlygų tam, kad religinėms organizacijoms būtų užtikrintas specialus statusas, susijęs su specialiomis privilegijomis. Tuomet kai valstybė tokį specialų statusą sukuria, jai kyla pareiga elgtis neutraliai ir nešališkai, kad religinėms grupėms būtų užtikrintos sąžiningos galimybės kreiptis dėl tam tikro statuso suteikimo, o nustatyti kriterijai šiam statusui įgyti, būtų taikomi be jokios diskriminacijos (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. birželio 8 d. sprendimas byloje *Senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ prieš Lietuvą*). Be to, apie valstybės neutralumą yra kalbama ir kitose EŽTT panašaus pobūdžio nagrinėtose bylose³². Galiausiai, Venecijos komisijos³³ birželio 13-14 dienomis vykusioje 99-ojoje plenarinėje sesijoje, kartu veikiant su Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos³⁴ Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuru³⁵, buvo parengtos Religinių ar tikėjimo bendruomenių juridinio asmens statuso gairės. Gairėse nurodoma, kad valstybė turi teisę suteikti tam tikras teises privilegijas religinėms organizacijoms, pavyzdžiui, finansines lengvatas mokesčių sistemoje ir pan. Tačiau tokių lengvatų suteikimas siejamas su proporcingumo ir diskriminacijos vengimo reikalavimais religinių organizacijų atžvilgiu. Teisiniam reguliavimui taip pat keliami papildomi reikalavimai nurodant, kad lengvatų suteikimas religinėms organizacijoms, turi būti objektyvus ir pagrįstas, t. y. juo turi būti siekiama teisėto tikslo ir laikomasi taikomų priemonių ir siekiamo tikslo proporcingumo principo (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. nutarimas byloje). Apibendrinant šią aktualią teismų praktiką,

---

³² Šiuo atveju yra kalbama apie Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. liepos 31 d. sprendimą byloje *Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria*, Europos Žmogaus Teisių Teismo 2009 m. kovo 12 d. sprendimą byloje *Löffelmann v. Austria*, Europos Žmogaus Teisių Teismo 2010 m. gruodžio 9 d. sprendimą byloje *Savez Crkava „Riječ Života“ and Others v. Croatia* bei kitus.

³³ **Venecijos komisija** yra Europos Tarybos patariamoji institucija konstitucinės teisės klausimais, teikianti rekomendacijas valstybėms narėms, siekiančioms suderinti savo teisę ir institucijų veiklą su Europos standartais ir tarptautine patirtimi demokratijos, žmogaus teisių ir teisės viršenybės srityse (Venecijos komisija, 2023).

³⁴ **Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija (ESBO)**, didžiausia Europos regioninė tarptautinė organizacija. Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacijos veiklos pagrindinės kryptys: valstybių saugumo stiprinimas, žmogaus teisių gynimas ir ekonominis bendradarbiavimas. Vykdo politinių krizių sprendimo ir konfliktų prevencijos funkcijas, t. p. gali imtis ir taikos palaikymo operacijų (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2022b).

³⁵ **Demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuras** Varšuvoje veikianti pagrindinė ESBO institucija, teikianti paramą valstybėms dalyvėms bei koordinuojanti jų veiklą žmogaus teisių, demokratijos ir įstatymų viršenybės įgyvendinimo srityje. Biuras organizuoja ekspertų susitikimus ir seminarus, stebi rinkimus ir platina informaciją (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2022b).

galima išvelgti, kad Lietuvos valstybė turi diskrecijos laisvę nustatyti religinių organizacijų specialų teisinį statusą. Tačiau pasinaudojus šia diskrecijos laisve turi būti laikomasi tam tikrų reikalavimų. Pirma, įstatymu negali būti nustatytas toks sprendimo dėl valstybės pripažinimo suteikimo tam tikrai religinei organizacijai teisinis reguliavimas, kuris suvaržytų, negrįstai ap sunkintų ar net paneigtų Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje garantuojamas religinių organizacijų teises. Antra, nacionalinė teisė negali numatyti pernelyg ilgo termino teisei kreiptis dėl valstybės pripažinimo įgijimo arba pernelyg sudėtingos statuso įgijimo procedūros. Trečia, valstybei sukūrus religinių organizacijų specialų statusą, šiai kyla pareiga elgtis neutraliai ir nešališkai, kad religinėms grupėms būtų užtikrintos sąžiningos galimybės kreiptis dėl tam tikro statuso suteikimo. Ketvirta, nustačius religinių organizacijų specialų statusą bei suteikiant privilegijas, išimtinai susijusias su specialiu statusu, turi būti laikomasi proporcingumo ir diskriminacijos vengimo principų bei teisėtų tikslų.

Atkreiptinas dėmesys, kad pernelyg ilgas nustatytas terminas teisei kreiptis dėl valstybės pripažinimo įgijimo arba pernelyg sudėtingos statuso įgijimo procedūros iš esmės nepagrįstai ap sunkina įgyvendinti Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje garantuojamas religinių organizacijų teises. Toks religinėms organizacijoms nustatytas teisinis reguliavimas, tais atvejais, kai yra nepagrįstai konstatuojama, jog religinė bendruomenė nėra įgijusi „visuomenės atramos“ fakto, užkerta kelią, įgyvendinti įstatyme numatytas juridinio asmens teises, susijusias su religinių apeigų atlikimu, tikybos mokymu bei kitomis teisėmis, sietinomis su specialiu statusu. Kitas problemiškas aspektas yra susijęs su valstybės neutralumo ir nešališkumo pareigos nesilaikymu. Remiantis Lietuvoje vyraujančiu teisiniu reguliavimu, Lietuvos Respublikos Seimas gavęs Teisingumo ministerijos išvadą dėl religinės organizacijos valstybinio pripažinimo klausimo, priima galutinį sprendimą. Kaip aukščiau pažymima, nagrinėjant klausimą dėl „Romuvos“ religinės organizacijos valstybės pripažinimo statuso nustatymo Seimo sprendimas buvo veikiamas tam tikrų politinių įvykių. Todėl kyla pagrįsta abejonė, ar toks Lietuvos nacionalinės teisės nustatytas reguliavimas dėl valstybinio religinių organizacijų pripažinimo, kai galutinį sprendimą dėl religinės organizacijos statuso nustatymo teikia politinių įvykių veikiama institucija, atitinka valstybės neutralumo ir nešališkumo reikalavimą. Be to, remiantis „Romuvos“ religinės organizacijos byloje išdėstytais EŽTT motyvais daroma išvada, kad politinių įvykių veikiama institucija negali užtikrinti, jog bus išvengta diskriminacijos religinių organizacijų atžvilgiu.

Autorius išvelgia dar viena požymį, kodėl teisinis reguliavimas, susijęs su valstybinių religinių organizacijų pripažinimu Lietuvoje, gali atrodyti problemiškas. Lietuvos

Respublikos Seimo narių grupė 2019 m. kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu iširti, ar Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalies nuostatai „Valstybė pripažįsta kitas bažnyčias ir religines organizacijas – jeigu jos turi atramą visuomenėje“ neprieštarauja Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalis tiek, kiek joje nustatyta, kad religinės bendrijos gali kreiptis dėl valstybės pripažinimo praėjus ne mažiau kaip 25 metams nuo pirminio jų įregistravimo Lietuvoje. Seimo narių grupės nuomone, įstatymų leidėjas neturi diskrecijos nustatyti tokio specialaus statuso suteikimo sąlygų, nes jos yra nustatytos Konstitucijoje. Be kita ko, Seimas turi įgaliojimus pripažinti kitas religines organizacijas, bet tik tokias, kurios turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai. Be to, įstatymų leidėjas turi teisę nustatyti tik tai, ar tam tikra religinė organizacija, siekianti valstybės pripažinimo, atitinka minėtas sąlygas. Seimo narių grupės teigimu Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. sprendime sąlyga „turi atramą visuomenėje“ yra siejama su daugiau kaip keliais veiklos dešimtmečiais, daugiau kaip viena ar keliomis žmonių kartomis. Rengiant bylą buvo gauti suinteresuoto asmens Seimo nario T. V. Raskevičiaus rašytiniai paaiškinimai, kuriuose nurodyta, kad suėjus 25 metų terminui religinė bendrija savaime neįgyja atramos visuomenėje. Pažymėtina, kad ginčijamoje Įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatytas laikotarpis laikomas minimaliu terminu, kuriam suėjus religinė bendrija įgyja teisę pradėti valstybės pripažinimo procedūrą, tačiau tai nėra absoliuti valstybės pripažinimo suteikimo religinei bendrijai sąlyga. Suinteresuoto asmens atstovas taip pat teigė, kad „religinės bendrijos turimas palaikymas visuomenėje negali būti nei sukuriamas, nei panaikinamas administraciniu viešojo subjekto aktu, todėl religinės bendrijos turimą atramą visuomenėje vertinti išimtinai pagal pirminio jos įregistravimo Lietuvoje datą yra objektyviai nepagrįsta“ (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas nutarime konstatavo, kad nustatytas 25 metų minimalus laikotarpis kreiptis religinėms organizacijoms dėl valstybės pripažinimo atitinka Konstitucijoje įtvirtintas nuostatas, tačiau tame pačiame straipsnyje įtvirtintas 10 metų terminas dėl pakartotinio kreipimosi nėra konstituciškai pagrįstas. Teismas nurodė, jog Religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas 10 metų terminas dėl pakartotinio religinės organizacijos kreipimosi, siekiant įgyti valstybės pripažintos statusą, nėra Konstituciškai pagrįstas. Remiantis tuo, šio terminio nustatymas sudaro prielaidas pernelyg suvaržyti arba nepagrįstai apsunkinti Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje garantuojamą religinių organizacijų, kurios kaip reikalauja Konstitucija, turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui

ir dorai, teisę būti išskirtoms iš kitų tradicinėmis nesančių religinių organizacijų suteikiant joms specialų statusą, nes valstybės pripažintos religinės organizacijos statuso įgijimo procedūros trukmė tampa itin ilga (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. nutarimas). Kalbant dėl religinėms organizacijoms nustatyto minimalaus laiko tarpo (termino), kuriam suėjus galima būtų kreiptis dėl su tam tikromis privilegijomis siejamo juridinio asmens statuso suteikimo, EŽTT savo jurisprudencijoje yra pažymėjęs, kad valstybių nacionalinės teisės nustatytas terminas gali būti būtinas esant ypatingoms aplinkybėms. Ypatingomis aplinkybėmis galima laikyti tuos atvejus, kai religinės grupės yra naujai įsteigtos ir nežinomos, tačiau vargu ar laikotarpis gali būti laikomas pagrindu suteikiant religinei organizacijai statusą, kai religinė grupė, tiek tarptautiniu, tiek šalies mastu egzistuoja ilgą laiką ir dėl to kompetentingoms institucijoms yra žinomos. Todėl tokiais atvejais valstybės institucijos turėtų per daug trumpesnį laikotarpį patikrinti, ar tokia religinė grupė atitinka teisės aktų keliamus reikalavimus, ar ne. EŽTT taip pat nurodė, kad religinei bendruomenei keliamo laikotarpio reikalavimu siekiama užtikrinti, jog tokios bendruomenės veikimas nebūtų tik nestabilus ar laikinas reiškinys, kuris greit neišnyks. Ilgai veikianti bendruomenė daro didesnę įtaką visuomenei. Tačiau net ir ilgai veikianti bendruomenė nesudaro pagrindo teigti, kad jai yra garantuojama visuomenės atrama, nes bendruomenės tikėjimas gali būti nesuderinamas su visuomenės vertybėmis ir atvirkščiai (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2008 m. liepos 31 d. sprendimas byloje *Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria*). Todėl trumpai veikianti tam tikra religinė bendruomenė gali įgyti tokią visuomenės atramą, kurios negali įgyti kitos ilgiau veikiančios religinės organizacijos. Taigi, kyla klausimas, ar religinės bendruomenės veiklos laikotarpis yra pagrindinis jos reikšmę nulemiantis kriterijus. Sutiktina, jog 25 metų minimalus laikotarpio reikalavimas, yra teisėtas. Manytina, kad šis terminas tam tikrų tarptautiniu mastu pripažintų religinių organizacijų atžvilgiu gali būti kiek per ilgas, tačiau vargu ar Lietuvoje galima nustatyti kitokį terminą, kuris tiktų visoms religinėms organizacijoms. Laikotarpis negali būti laikomas vieninteliu kriterijumi, nes juo siekiama garantuoti valstybės pripažintos religinės organizacijos veikimo ilgaamžiškumą ateityje. Pagrindiniu kriterijumi galima laikyti suderinamumą tarp visuomenės įsitikinimų ir religinės organizacijos tikėjimo puoselėjamų vertybių. Religinės organizacijos įsitikinimai gali radikaliai skirtis nuo visuomenės įsitikinimų ir nors ši organizacija gyvuos ir kelias dešimtis, ji gali neįgyti visuomenės atramos. Kita vertus, kitos religinės organizacijos veikla gali būti palyginus trumpa, tačiau jeigu jos įsitikinimus pripažins didžioji dalis valstybės piliečių, ši „atramą visuomenėje“ gali įgyti ženkliai greičiau. Galima pastebėti, kad 10 metų terminas dėl

pakartotinio kreipimosi siekiant įgyti valstybės pripažinimo statusą taip pat turi tam tikrų kritikuotinų aspektų. Autoriaus manymu, šis terminas yra perteklinis, apsunkinantis tam tikrų religinių organizacijų Konstitucijos 43 straipsnyje įtvirtintų teisių įgyvendinimą bei nepagrįstai pernelyg pailgina specialaus juridinio asmens statuso įgijimo procesą.

Taigi apibendrinant galima teigti, kad religinių organizacijų valstybinio pripažinimo statuso suteikimo procesas Lietuvoje yra kritikuotinas keliais aspektais. Pirma, valstybei nustatčius tokį teisinį reguliavimą pagal kurį, politinei institucijai yra suteikiama teisė teikti galutinį sprendimą dėl specialaus juridinio asmens statuso suteikimo religinei organizacijai, kai tokiai institucijai įvairūs politiniai įvykiai daro įtaką dėl sprendimo priėmimo, valstybė pažeidžia jai kylančią pareigą elgtis neutraliai ir nešališkai ir neužtikrina sąžiningos galimybės kreiptis dėl tam tikro statuso suteikimo. Antra, Lietuvos teisinėje sistemoje nustatytas teisinis reguliavimas dėl termino, kuriam suėjus religinė organizacija gali papildomai kreiptis dėl valstybės pripažinimo suteikimo, kelia daug abejonių, stokoja pagrįstumo bei yra perteklinis. Pažymėtina, kad „atrama visuomenėje“ yra siejama ne tik su tam tikru laikotarpiu, bet kartu su visuomenės įsitikinimų ir religinės organizacijos tikėjimo puoselėjamų vertybių suderinamumu. Manytina, kad visuomenės įsitikinimų ir religinės organizacijos tikėjimo puoselėjamų vertybių suderinamumas yra pagrindinis kriterijus nulemiantis „atramos visuomenėje“ esmę. Atkreipiamas dėmesys, kad Lietuvos valstybė, atsižvelgdama į egzistuojančių Konvencijos nuostatų pažeidimus, privalės nustatyti naują teisinį reguliavimą, susijusį su religinių organizacijų pripažinimu.

IŠVADOS

1. Ištyrus mokslinę literatūrą, teisinį reguliavimą Lietuvoje, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo bei Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją, religijos laisvės turiniu galima laikyti religinius ar ateistinius įsitikinimus bei teises, susijusias su religijos laisvės įgyvendinimu. Pažymėtina, kad religijos laisvė nėra absoliuti ir gali būti ribojama tais atvejais, kai yra siekiama apsaugoti valstybės bei kitų asmenų interesus. Valstybės ir religijos santykiai Lietuvoje iš esmės yra grindžiami tarpusavio santykių lygybe bei abipusiu pareigų vykdymu. Valstybei kyla pareiga užtikrinti, kad tikintieji galėtų nevaržomai įgyvendinti savo teises ir laisves, o religinės organizacijos privalo nesikišti į valstybės veiklą bei neformuoti valstybinės politikos. Bendriausia prasme religijos laisvė Lietuvoje yra įgyvendinama per religines bendruomenes ir bendrijas, joms atliekant apeigas, mokant tikybos ir kt. Religinės organizacijos įgyvendina religijos laisvę vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija bei Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymu. Šių įstatymų nuostatuose išvelgiama, kad tradicinių ir valstybės pripažintų religinių organizacijų statusas yra siejamas su tam tikrų papildomų teisių įgijimu. Be kita ko, teisės doktrinoje yra keliamos tam tikros abejonės dėl tradicinių religinių organizacijų statuso išskyrimo pagrįstumo.
2. Subjektams, įgyvendinantiems religijos laisvę, turi būti garantuojama, kad bus užtikrinamas teisių, susijusių su religijos laisve, įgyvendinimas. Asmenys, įgyvendinantys teises į religijos laisvę, privalo neperžengti šios laisvės įgyvendinimo ribų bei vadovautis įstatymais. Išanalizavus tris didelio dėmesio Lietuvos visuomenėje sulaukusius teisinius ginčus nustatyta, kad: 1) Teisiniame ginče tarp UAB „Sekmadienis“ ir Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos pirmosios ir apeliacinės instancijos nacionaliniai teismai netinkamai vertino religijos laisvės ir saviraiškos laisvės susidūrimą. Nacionaliniai teismai nustatant religijos laisvės ribas stokojo teisinio motyvavimo, taip pat sutapatino visuomenės moralę su tikinčiųjų morale. Priėmus Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. sausio 30 d. sprendimą byloje UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą, buvo nustatytos ginčų nagrinėjimo gairės, kuriomis remiantis Lietuvos nacionaliniai teismai turi nagrinėti ginčus dėl religijos laisvės ir saviraiškos laisvės ribų nustatymo. 2) Išanalizavus teisinį ginčą tarp UAB „Kiaulių valdovai“ ir Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos pastebima, kad Lietuvos nacionaliniai teismai, nagrinėjantys ginčus dėl religijos laisvės suvaržymų, padarė didelę pažangą. Nagrinėjamame sprendime aptariamas visų pateiktų reklamų

turinys, nurodoma kodėl tam tikro pobūdžio reklamos laikomos niekinančiomis. Pirmosios instancijos teismo sprendime yra atibojamos „įsitikinimu neigimo“ bei „įsitikinimo niekinimo“ sąvokos, atskleidžiama kodėl buvo pažeistos religinių organizacijų teisės į religijos laisvę bei kodėl nagrinėtinas ginčas nėra tapatus Europos Žmogaus Teisių Teismo 2018 m. sausio 30 d. sprendimui byloje UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą. 3) Teisiniame ginče tarp Turgelių Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios ir kaltinamųjų galima pastebėti, kad EŽTT 2018 m. sausio 30 d. sprendimo byloje UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą suformuluotos nuostatos yra aktualios ne tik teisiniuose ginčiuose, kylančiuose administracine tvarka, bet ir ginčiuose, kuriuose kyla baudžiamoji atsakomybė. Be kita ko, trečiasis analizuotas teisinis ginčas religijos laisvės temos kontekste yra svarbus tuo, kad nacionalinis teismas suformulavo praktiką, atskleidžiančią religinių apeigų bei įžūlių veiksmų sąvokų turinį.

3. Valstybė, nustatydamą tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį suteikiama teisė Lietuvos Respublikos Seimui priimti galutinį sprendimą dėl valstybės pripažinimo suteikimo religinei organizacijai, neužtikrina skaidrios galimybės kreiptis dėl tam tikro statuso suteikimo. Seimas – politinė institucija, kurioje sprendimus priima valdančioji dauguma, galinti turėti tam tikrų preferencijų ir išankstinių nuostatų dėl tam tikrų religijų ir religinių bendruomenių, kelia daug abejonių dėl neutralumo ir nešališkumo užtikrinimo priimant sprendimą religinių organizacijų atžvilgiu. Be kita ko, Lietuvos teisinėje sistemoje nustatytas teisinis reguliavimas dėl termino, kuriam suėjus religinė organizacija gali papildomai kreiptis dėl valstybės pripažinimo suteikimo, kelia daug abejonių, stokoja pagrįstumo bei yra perteklinis. Pažymėtina, kad „atramos visuomenėje“ kriterijus yra siejamas ne tik su tam tikru laikotarpiu, bet kartu su visuomenės įsitikinimų ir religinės organizacijos tikėjimo puoselėjamų vertybių suderinamumu. Aptarti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai yra svarbūs tuo, kad Lietuvos valstybė, atsižvelgdama į egzistuojančius Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatų pažeidimus, privalės nustatyti naują teisinį reguliavimą, susijusį su religinių organizacijų pripažinimu.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

1. Katalikų Bažnyčios padėties Lietuvoje restitucijos aktas. Valstybės žinios. 1990, Nr. 18 – 470.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33 – 1014.
3. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 – 2262.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741.
5. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas. Lietuvos aidas, 1991, Nr. 107 – 0.
6. Lietuvos Respublikos žemės mokesčio įstatymas. Lietuvos aidas, 1992, Nr. 128 – 0.
7. Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas. Valstybės žinios, 1995, Nr. 89 – 1985.
8. Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 102 – 2319.
9. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 64 – 1937.
10. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir valstybės teisinių aspektų. Valstybės žinios, 2000, Nr. 67 – 2022.

Tarptautinės sutartys:

11. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. 2016, C 202/02.
12. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995, Nr. 40 – 987.
13. Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo. Valstybės žinios, 2012, Nr. 69 – 3529.

Specialioji literatūra

14. Blinstrubis, T. (2009). Suvereniteto įgyvendinimo ypatumai ir religijos laisvė valstybės ir bažnyčios konstituciniuose santykiuose. Šveicarijos pavyzdys (I)
15. Blinstrubis, T. (2010). Pasaulietinės valstybės principas.
16. Blinstrubis, T. (2012). Valstybės ir bažnyčios konstitucinių santykių probleminiai aspektai. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, teisė.
17. Jarašiūnas, E. (2006). Jurisprudencinė konstitucija. Jurisprudencija 12(90).
18. Kūris, E. (2002). Konstitucijos dvasia. Jurisprudencija, 30(22): 20
19. Lankauskas, M. ir kt. (2013). Teisės į privatumą, minties, sąžinės, religijos laisvę ir saviraišką užtikrinimo problemos. Mokslo studija.
20. Lastauskienė, G. (2017). Sunki byla Lietuvos teismų požiūriu: Religinio pobūdžio bylų pavyzdžiu. Teisė, 104, p. 75–89.

21. Šileikis, E. (2004). Konstitucinės teisės klausimai, kazusai, užduotys. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
22. Šileikis, E. (2005). Alternatyvi konstitucinė teisė. Antras pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
23. Vaičaitis, V. (2008). Teisė ir religija., *Justitia*, 3 (69), p. 21-26.
24. Vaičaitis, V. (2014). *The Republic of Lithuania*. Kluwer, ISBN 9789013091762, 1027-1083.
25. Vitkauskaitė – Meurice, D. ir kt. (2012). Religijos išraiškos laisvės ribojimai demokratinėje visuomenėje. Mokslo studija.

Teismų praktika

Lietuvos Respublikos teismų sprendimai:

26. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 21 d. nutarimas, *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 31-562.
27. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada. *Žin.*, 1995, Nr. 9-199.
28. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas byloje Nr. 23/98.
29. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas byloje Nr. 30/98-13/99.
30. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas byloje Nr. 24/04.
31. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas byloje Nr. 23/04.
32. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. gruodžio 6 d. sprendimas byloje Nr. 10/95, 23/98.
33. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. liepos 4 d. nutarimas byloje Nr. 10/2016.
34. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. rugsėjo 7 d. nutarimas byloje Nr. 15/2019.
35. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. balandžio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-1027/2014.
36. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. lapkričio 20 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P⁴⁹²-119/2014.
37. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2013 m. lapkričio 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-3214-331/2013.

38. Vilniaus apygardos administracinio teismo 2018 m. kovo 2 d. nutartis byloje Nr. eI-782-643/2018.

39. Vilniaus apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-75-497/2020.

Tarptautiniai teismų sprendimai:

40. *Karlsson v. Sweden* [EŽTT], No. 12356/86, [1988-09-08]. DR 57.

41. *Kokkinakis v. Greece* [EŽTT], No. 260-A, [1993-05-25].

42. *Buscarini and Others v. San Marino* [EŽTT], No. 24645/94, [1999-02-18]. ECHR 1999-I.

43. *Pichoun and Sajous v. France* [EŽTT], No. 49853/99, [2001-10-02]. ECHR 2001-X.

44. *Svyato–Mykhaylivska Parafiya v. Ukraine* [EŽTT], No. 77703/01, [2007-06-14].

45. *Religionsgemeinschaft der Zeugen Jehovas and Others v. Austria* [EŽTT], No. 40825/98, [2008-07-31].

46. *Löffelmann v. Austria* [EŽTT], No. 42967/98, [2009-03-12].

47. *Savez Crkava „Riječ Života“ and Others v. Croatia* [EŽTT], No. 7798/08, [2010-12-09].

48. *UAB „Sekmadienis“ prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 69317/14, [2018-01-30].

49. *Senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ prieš Lietuvą* [EŽTT], Nr. 48329/19 [2021-06-08].

Kiti šaltiniai

50. Baltic Human Rights Society. Religijos ir tikėjimo laisvė. Prieiga per internetą:

<https://www.zmogausteisiugidas.lt/lt/teises/religijos-ir-tikejimo-laisve>. [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].

51. Cambridge Dictionary. Raison d'être. Prieiga per internetą:

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/raison-d-etre>. [žiūrėta 2023 m. balandžio 14 d.].

52. European Commission website. Lithuania. Gyventojai: demografinė padėtis, kalbos ir religijos (modifikuota 2023-03-17). Prieiga per internetą:

<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/lt/national-education-systems/lithuania/gyventojai-demografine-padetis-kalbos-ir-religijos>. [žiūrėta 2023 m. balandžio 8 d.].

53. Europos Žmogaus Teisių Teismo Tyrimų padalinys. Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikos religijos laisvės tema apžvalga (modifikuota 2013-10-31). Prieiga per internetą: <http://lrv-atstovas->

- eztt.lt/uploads/EZTT%20praktikos%20religijos%20tema%20apzvalga.pdf. [žiūrėta 2023 m. vasario 20 d.].
54. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Venecijos komisija. Prieiga per internetą: <https://lrkt.lt/lt/tarptautinis-bendradarbiavimas/pkjk-iv-kongresas/venecijos-komisija/1875> [žiūrėta 2023 m. vasario 15 d.].
55. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija. Dvišalės sutartys [interaktyvus] (modifikuota 2022-11-11). Prieiga per internetą: <https://urm.lt/default/lt/uzsienio-politika/tarptautines-sutartys/dvisales-sutartys> [žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d.].
56. Malinauskas, V. (2021). Religijos laisvė Lietuvoje ir pasaulyje. Prieiga per internetą: <https://www.laikmetis.lt/vygantas-malinauskas-religijos-laisve-lietuvoje-ir-pasaulyje/>. [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].
57. Teise.Pro (2021). EŽTT nustatė Konvencijos pažeidimą dėl apribotos religijos laisvės. Prieiga per internetą: <https://www.teise.pro/index.php/2021/06/08/eztt-nustate-konvencijos-pazeidima-del-apribotos-religijos-laisves/>. [žiūrėta 2023 m. vasario 3 d.].
58. The Guardian. Free the nipple: Facebook and Instagram told to overhaul ban on bare breasts (modifikuota 2023-01-18). Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/technology/2023/jan/17/free-the-nipple-meta-facebook-instagram> [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].
59. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Apeigos [interaktyvus] (modifikuota 2022a-12-28). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/apeigos/> [žiūrėta 2023 m. balandžio 2 d.].
60. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Apreiškimas [interaktyvus] (modifikuota 2018a-07-31). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/apreiškimas/> [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].
61. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Atlaidai [interaktyvus] (modifikuota 2021a-11-12). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/atlaidai-1/> [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].
62. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija [interaktyvus] (modifikuota 2022b-09-22). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/europos-saugumo-ir-bendradarbiavimo-organizacija/> [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].
63. Visuotinė lietuvių enciklopedija. INRI [interaktyvus] (modifikuota 2018b-11-15). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/inri/> [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].

64. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Lietuvos religijos [interaktyvus] (modifikuota 2022c-07-14). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-religijos/> [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].
65. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Lietuvos vyskupų konferencija [interaktyvus] (modifikuota 2022d-02-10). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/lietuvos-vyskupu-konferencija/> [žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d.].
66. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Rožinis [interaktyvus] (modifikuota 2021b-11-11). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/rozinis-1/> [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].
67. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Petras [interaktyvus] (modifikuota 2022e-06-23). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/petras/> [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].
68. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Sakramentai [interaktyvus] (modifikuota 2019a-01-02). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/sakramentai/> [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].
69. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Tikėjimo išpažinimas [interaktyvus] (modifikuota 2019b-01-15). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/tikejimo-ispazinimas/> [žiūrėta 2023 m. sausio 20 d.].
70. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Transcendencija [interaktyvus] (modifikuota 2021c-05-24). Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/straipsnis/transcendencija/> [žiūrėta 2023 m. balandžio 4 d.].
71. Vytauto Didžiojo universitetas. Malinauskas, Vygantas [interaktyvus] (modifikuota 2023-04-16). Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/entities/person/ff82d1fd-165d-48cb-914b-8ca49a77b20a/general> [žiūrėta 2023 m. balandžio 19 d.].

SANTRAUKA

Religijos laisvė Lietuvoje: turinys, ribos, kaitos tendencijos

Meinardas Butkevičius

Magistro darbe analizuojamas religijos laisvės Lietuvoje turinio, ribų ir teisinio reguliavimo problemos. Tyrimo metu pasitelkiant teismų jurisprudenciją bei teisės doktriną siekiama atskleisti religijos laisvės sąvoka, kuri teisės doktrinoje ir jurisprudencijoje yra apibrėžiama skirtingai. Be kita ko, darbe aptariamas religijos ir valstybės santykis bei jų atskyrimas. Taip pat atskleidžiamas specialus religinių organizacijų juridinio asmens statusas bei šio statuso įgijimo proceso teisinis reguliavimas.

Magistro darbe detaliau gilinamasi į tai, kokio pobūdžio pareigos kyla valstybei, asmenims, įgyvendinantiems religijos laisvę. Detalizuojamos kitų subjektų teisės ir pareigos, asmenų, įgyvendinančių religijos laisvę, atžvilgiu. Be to, darbe siekiama atskleisti Lietuvos Respublikos nacionalinių teismų, nagrinėjančių religijos ir saviraiškos laisvių turinio ribų atskyrimo problematiką. Pateikiama aktuali bei didelio visuomenės dėmesio sulaukusi teisinių ginčų analizė, suformulavusi religijos laisvės turinio ribas Lietuvoje.

Žvelgiant į naujausias tendencijas, pasitelkiant Konstitucinio Teismo ir EŽTT jurisprudenciją, darbe atskleidžiamas ir analizuojamas teisinis reguliavimas, susijęs su specialaus juridinio asmens statuso suteikimu religinių organizacijų atžvilgiu Lietuvoje. Gilinamasi į šio teisinio reguliavimo spragas dėl minimalaus termino nustatymo, kuriam suėjus religinė organizacija įgyja teisę pradėti specialaus juridinio asmens statuso suteikimo procedūrą. Pateikiami pamąstymai dėl šių sprendimų įtakos tolesniam teisiniam reguliavimui, susijusiam su specialaus juridinio asmens statuso suteikimu religinių organizacijų atžvilgiu Lietuvoje.

SUMMARY

Religious freedom in Lithuania: substance, boundaries, variation tendencies

Meinardas Butkevičius

The master's work analyses the problems of the substance, limits and legal regulation of religious freedom in Lithuania. The study uses jurisprudence and legal doctrine to reveal the concept of freedom of religion, which is defined differently in legal doctrine and jurisprudence. Among other things, the work discusses the relationship between religion and the state and their separation. It also reveals the specific legal status of religious organisations and the legal regulation of the process of acquiring this status.

The master's work shall deepen the nature of the duties incumbent upon the State when persons exercise freedom of religion. The rights and duties of other entities in respect of persons exercising religious freedom are specified. In addition, the work seeks to reveal the problem of separating the substance limits of the freedoms of religion and expression which are being examined by the national courts of the Republic of Lithuania. An up-to-date and focused analysis of legal disputes has been presented, formulating the limits of the content of religious freedom in Lithuania.

Looking at the most recent variation tendencies, using the jurisprudence of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania and the European Court of Human Rights, legal regulation related to the granting of special legal personality to religious organisations in Lithuania is revealed and analysed at work. The gaps in this legal regulation regarding the establishment of a minimum time limit upon which a religious organisation acquires the right to initiate the procedure for granting special legal status are specified. Master's work presents guidance and impact of these decisions on further legal regulation related of granting special legal status for religious organisations in Lithuania.